ראדאמער-קעלצער לעבן

Radom, dnia 9-go Października 1938 r.
ראדאם, זונטאג י"ד תשרי תרצ"ט
טעלעפאן פון רעדאקציע 16 - 18

אפטיילונג פאר אסטראוויעץ אפאטאוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זייט 7

אפטיילונג פאר קעלץ אויף זייט 8

Wytw. Wyrobów Cukierniczych
p. t. **„Americanka"**
L. Wajsbrodt — *Rynek* 16.

מאכט בעקאנט דאס ג. פובליקום, אז
אין צוקערניע און היגיענישע בעקעריי
רינעק 16 און אין דער יוד. צוקערניע **«אמעריקאנקא» טראוגוטטא 62**
בעקומט מען יעדען טאג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פרייזען,
פערשידענע געשמאקע טשאסטעס פון דער פיינסטער קוואליטעט צו 15 גר.
ס'איז צו בעקומען שטענדיג טארטען, מארציפאנאווע פון 1.50 און.
אלץ ווערט אויסגעארבייט דורך א פאכמאן מיט א לאנגיעהריגע פראקטיק,
אלע מינים געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך, טשאסטעס, וואפלעס, הער־
באטניקעס, טארטען, באקאלעס דעסעראווע, לעקעך, פערשידענע קרעמען,
מיגדאלאווע ארטיקלען און פרייטאג־חלות.
עס ווערען אויך אנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קאנצערטען.
שאקאלאד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פרייזען.

א הארציגען מזל־טוב
ווינשען מיר די פאמיליעס
גליקלעך און קופערבערג
צו דער פערלאבונג פון זייער טאכטער
חנה
מיט ה'
גארדעל קופערבערג
דעם יונגען פאר גליק און די עלטערן
פיעל נחת.
די סוחרים־באנק
ושעראמסקי 17

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבען זוהן און אייניקעל
גארדעל קופערבערג
מיט פרל.
חנה גליקלער
ווינשען מיר זיי אז גליק און צופרידענהייט זאלען
זיי תמיד בעגלייטען אויף זייער נייעם לעבענס־וועג.
מיר זאלען פון אייך תמיד נחת האבען.
פאטער און זיידע.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבע טאכטער
חנה גליקלער
מיט ה'
גארדעל קופערבערג
ווינשען מיר אייך, אז אייער צוזאמענבונד זאל
געשלאסען זיין מיט גליק און צופרידענהייט, און
מיר זאלען פון אייך פיעל נחת דערלעבען.
עלטערן און פאמיליע.

מיר בעטייליגען זיך אין טרויער פון ה'
אליש גאלדבלום און פאמיליע
צוליב'ן טוים פון זיין
פרוי און מוטער
צוטל נ. ע.
און דריקען אויס דעם טיפסטען
מיטגעפיהל.
פאדסטארשי - יצחק שטארקמאן
קעלץ — אייזיק דיאמענט.

Lek.-Dent.
R. Bankier-Den
Malczewskiego 9
powróciła
przyjmuje od 9 — 12 i od 3 — 6.

Z intencji zaślubin
p. *Rubina Borensztajna*
z p.
Manią Lewin
życzy wiele szczęścia na nowej drodze życia
Pola Szmedrówna.

פון 2\x און איז די פירמע
מ. פעלדפעבער ראדאם ושעראמסקי 22
איבערגעטראגען געווארן אויף **ושעראמסקי 30** (פראנט)

בעקאנטמאכונג פאר ראדאם און אומגעגענד

די בעוויסטע פירמע **מ. פעלדפעבער** אונטער די אנפיהרונג פון ה' **קינצלער,**
ראדאם, ושעראמסקי 22, מאכט בעקאנט, דאס אויפ'ן קומענדיגען **ווינטער־סעזאהן**
איז זי פערזעהן אין א גרויסען אויסוואהל פון **קאפעלושען** פון אלע בעוויסטע
פירמעס ווי „שלעער", „טשענסטאכאוו" „שעלעצקא" א. ז. וו. פערשידענע **היטען**
פאר שילער און דערוואקסענע. ווארשאווער און אייגענע אויסארבייטונג.

גלייכצייטיג איז אונזער פירמע פערזעהן אין א גרויסען אויסוואהל פון: ווייסע פעל,
שווארצע דובלינעס, ביבריאלען, נאטריעטען, פאקען, פעלצלעך און אנדערע פוטערווארג.
אדרעס: שעווצקא 15.
אלעס אין בעסטען קוואליטעט — זעהר ביליגע פרייזען קומט און איבערצייגט אייך

פאר שילער און דערוואקסענע

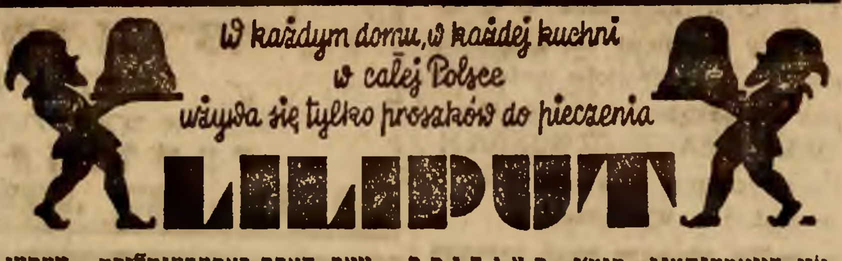

אין צוזאמענהאנג מיט'ן קאנקורס, וואס דארף פארעפענטליכט ווערען
קירצליך דורך דער פירמע **„ליליפוט",** בעטען מיר צו געדענקען
דעם אינהאלט פון דאזיגען אנאנס

נ. ע.
צוטל גאלדבלום
געשטארבען נאך לאנגע און שווערע ליידען דעם 3־טען פאזשדזשערניק
1938 אין עלטער פון 65 יאהר. די לויה איז פארגעקומען ע"כ תרצ"ט
12 א זייגער מיטאג פון הויז פיאטרקאווסקא 54 אין קעלץ.
וועגען וואס ס'מעלדען, און דריקען אויס א דאנק, די אלע וואס האבען
אנטיילגענומען אין אונזער גרויסען טרויער.
מאן, זין, טעכטער, איידעמס, שנירן און אייניקלעך.

Mądrzy bramini, których słuchać nigdy nie zawadzi
Uczą, że wierzyć nigdy nie trzeba kobiecie
Chyba, że świetne gilzy *„Dla znawców"* doradzi
— Wierz jej wtedy — te gilzy są najlepsze w świecie

אין גרויסען טרויער פון ה'
אליש גאלדבלום
און פאמיליע
דריקען מיר זיי אויס אונזער טיפסטן מיטגעפיל
המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון
וירושלים.
קעלץ. — יצחק פעלעגער
פנחס ראזענמוטער

א הערצליכען דאנק דריק איך אויס
דעם ערשטקלאסיגען פעלדשער ה'
נ. פישער קעלץ פאר זיין גוט
אויסהיילען מיך פון די שרפה.
גלייכצייטיג ווינטש איך איהם א
גמר חתימה טובה מיט זיין ווערטע
פאמיליע.
מיט אכטונג
קעלץ — **מאטיל זלאטא**

Jeśli mydło, to mydło «Trójka»

א גמר חתימה טובה
און א גליקליך יאהר
ווינשען מיר אונזער מחותנת'טע
חנה נאוואפאלסקי
און פאמיליע
אייזיק דיאמענט
און פאמיליע
קעלץ

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי־ווייסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמיש'ער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala **Stare Miasto 7** telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11
ווער ס'האט זיך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער אונפאכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך
געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! —פינקטליכע אויספיהרונג
סאלידע בעהאנדלונג — קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: ושעראמסקי 1 טראוגוטטא 11
ושעראמסקי 21, ושעראמסקי 59
ביליג צו וואשען קאפעלושען

I Ty znajdziesz się w gronie miljonerów grając w KOLEKTURZE «WAJSELFISZA» Ciągnienie I klasy rozpoczyna się 19 października

ר׳ יצחק מאיר לעסלאו ז״ל

מארגען דעם ערשטען טאג סכות פאלט אויס די ערשטע יאהר-צייט פון גרויסען נדבן און בעל-צדקה ר׳ איטשע מאיר לעסלאו ז״ל.

ס׳איז אוועק א יאהר און ווי פריש איז נאך די אבידה. מ׳פיהלט אין שטאדט אויף יעדען טריט און שריט, אז עס פעהלט דער דאזיגער יוד, וואס איז געווען מיט הארץ און נשמה פערבונדען מיט׳ן כלל און מיטן פרט, מיטן רבים און מיט׳ן יחיד. פון זיינע מעשים טובים קען מען ממש ווינדער זיך אנדערצעהלען. ס׳איז וועגען זיי געגוג געשריבען געווארען און נאך מעהר איז פערבליבען בסוד, אפילו פארן נפטר אליין, וועלכער האט נישט געוואלט וויסען וועמען ער גיעט.

אט אין דעם איז בעשטאנען זיין כח, זיין גרויסקייט.

ר׳ איטשע מאיר האט זיין צדקות, זיינע מעשים טובים נישט דיסקאנטירט אויף רוהם, פרסום און רעקלאמע. ער איז נישט געשטאנען נאך דעם. ער האט עס בפירוש נישט געוואלט. אין זיין גוט׳ס טוהן האט ער זיך נישט געפיהלט אין דער ראל פון א געבער, נאר פון אזעלכען, וואס טיילט זיך מיט יענעם. דאס איז נאך א העכערע מדרגה, וואס צו איהר קענען נאר שטייגען מענשען, וואס פעראייניגן אין זיך תורה לשמה מיט עכטער חסידות.

די ריזיגע לויה און דער אונגעהויערער שטארקער רושם, וואס האט איבערגעלאזט זיין טויט, האבען עדות געזאגט, אז ס׳איז אוועק פון שטאדט א ליכטיג געשטאלט, איינער פון די חשוב׳סטע, איינער פון די מאהיקאנער פון א גרויסען יודישען דור.

חבל על דאבדין ולא משתכחין!

DOMOWA UROCZYSTOŚĆ

wtedy dopiero ma podniosły nastrój, gdy do stołu podawana jest luksusowa herbata marki BELL TEA Z DZWONKIEM Zachwycający kolor, wykwintny aromat, i b. wydajna.

עזרה און חינוך-ילדים בעדראט פון עקסמיסיע

די צוויי אינסטיטוציעס עזרה און חינוך-ילדים וואהנען בשכנות, איינע געגענאיבער דער צווייטער. דער בעל-הבית פון דעם הויז איז שלמה זיידענוועבער, וועלכער וויל דיביידע אינסטיטוציעס עקסמיסירן. די עזרה דערפאר וואס זי איז שולדיק פאר צוויי יאהר דירה-געלד און דעם חינוך-ילדים, ווייל ער איז א סובלאקאטאר ביי דער עזרה.

די טענות פון חינוך-ילדים, אז ער האט בעצאהלט דירה-געלד דער עזרה, פון וועלכע ער האט קוויטונגען — וויל זיידענוועבער נישט אנערקענען, ווייל פאר איהם, זאגט ער, עגזיסטירט נישט קיין לאקאטאר מיט׳ן נאמען חינוך-ילדים. אין בעסטען פאל איז דער חינוך א סובלאקאטאר ביי דער עזרה, און אויב די לעצטע ווערט עקסמיסירט, ווערט אויך ממילא דער חינוך בעזייטיגט. וואס שייך די קוויטונגען, ענטפערט זיידענוועבער, אז דער חינוך ילדים זאל זיך מאהנען דאס געלד ביי דער עזרה. ווייל ער האט קיין געלד נישט גענומען.

אזוי ארום ווערט דער חינוך-ילדים בעדראהט פון אנ׳עקסמיסיע און די ארימע קינדער שטעהט פאר צו פערלירען אנ׳אנשטאלט. וואו זיי בעקומען לעהרע און ערציהונג.

אין צוזאמענהאנג דערמיט הערט מען פון א צווייטע ווערסיע, אז די צוויי לאקאלען, פון עזרה און חינוך ילדים, זאלען פערדינגען ווערען פאר דער שולע פון כאלובינסקי, וועלכע וויל דארט איינארדנען א פאר-שול.

כאלובינסקי׳ס שולע געפינט זיך אויף דער זעלבער גאס און אזוי ווי זי האט נישט קיין ארט אויף א פאר-שולע פאר קלענערע קינדער, וויל זי רעפלעקטירען אויפן דאזיגען בנין פון די צוויי יודישע אינסטיטוציעס.

Z DZWONKIEM

IDEAL JAWA

DOBRA KAWA

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פראגראם

שבת 1 3 אז. זונטאג 12 און 1⁴⁵ אז.

Profesor Wilczur

מיט יונאשא סטעמפאווסקי

פון מאנטאג א גרויסער פריהמארגען פראגראם

PANI WALEWSKA

Od poniedziałku

שענער פוילישער פילם

GRANICA

ביז זונטאג איינשליסליך

גרויסער פראגראם

דראמע

Pani Walewska

אין די הויפט-ראלען

גרעטא גארבא

שארלעס באיער

איבער׳ן פראגראם

פאט-וואך

KINO APOLLO

פירמע

י. ווייסבארד

ראדאם קאזשעניצקע 6

טעל. 12—20

עמפפעהלט:

אייזענס, פערשידענע נויט-אייזען און אייזענס פאר געביידעס ווי שינעס א. ד. גל.

מיר גראטולירען הערצליך אונזער פריינד

ראובן בארענשטיין

צו זיין האכצייט מיט פרל.

מאניע לעווין

מיר ווינשען זיי א גליקליכע צוקונפט און אייביגע צופרידעהייט.

שמואל ראזענבערג און פרוי

צו דער האכצייט פון אונזער פריינד

ראובן בארענשטיין מיט פרל. מאניע לעווין

ווינשען פיעל גליק און צופרידענהייט.

יצחק טאובער און פרוי

עגזיסטירט 112 יאהר

FABRYKA SUKNA

KAROL JANKOWSKI i SYN

BIELSKO

אייגענער פאבריקס-לאגער אין ראדאם

Żeromskiego 33 tel. 23-05

א ריזיגער אויסוואל פון די מאדערנסטע

דאמען און הערען-סחורות

העכסטע קוואליטעט צו שטרענגע פאבריקס-פרייזען

עגזיסטירט 112 יאהר

צו פערקויפען א הויז.

ס׳איז דא צו פערקויפען א הויז אויף סלאוואצקיעגא נומ. 18

(פריהער סקארישעווסקא)

אינפארמירען קען מען זיך מינדליך, אדער פער פאסט לויט פאלגענדען אדרעס:

פעלדשטעד

ק. ראפאפארט, זוואלין, רינעק 20

די אלע פריינד, וואס האבען אנטייל גענומען און ספעציעל אונזער פאבריק-פערסאנאל, וואס האבען בעגלייט און אבגעגעבען דעם לעצטען כבוד אונזער אונפערגעסליכען

מאן, פאטער, פעטער, ברודער, שוואגער

משה אהרן נ. ע.

אונזער טיפסטען דאנק.

די אין טרויער-פערבליבענע

פאמיליע בארענשטיין.

Cukiernia TURECKA

właściciel Kassim Ałtasz

otworzył z dniem 24 b m. swoją cukiernię przy

ul. Żeromskiego 9

Doskonałe wyroby cukiernicze i piekarskie do nabycia od dnia otwarcia.

przyjdź i przekonaj się!

א בריוועלע פון 80-יעהריגען טאטען צו זיין זוהן אין פאריז.

צו אונז אין רעדאקציע איז געקומען דער אלטער איד וואלף גוטמאן פון קילינסקי 25 און געבעטען אבצודרוקען א בריוועלע צו זיין זוהן יצחק גוטמאן אין פאריז, פון וועלכען ער האט שוין 5 יאהר נישט דערהאלטען קיין שום ידיעה. דער 80 יעהריגער זקן שרייבט אט וואס:

ליבער זוהן יצחק!

איך דיין 80-יעריגער טאטע ווינדער מיך זעהר, וואס דו האסט פון מיר איגגאנצען פערגעסען. איך האב פון דיר גרוסען, אז דיר געהט זעהר גוט אין פאריז. האסט א גוטען פאסטען אין א מלוכה׳שע פאבריק און מאכסט א שעהן לעבען מיט דיין פאמיליע. ראדאמער מענשען, וואס זענען ביי דיר געווען אין פאריז דערצעהלען מיר, אז האסט זיך גוט ארויפגעארביים. זאל דיר גאט העלפען, אבער פארוואס בין איך אזוי זינדיג. וואס דו שרייבסט צו מיר שוין נישט 5 יאהר און געפינסט נישט פאר נויטיג אלס זוהן מיך צו שטיצען אויף די אלטע יאהרען. מיר איז נישט גוט און כ׳מוז מיט די לעצטע כוחות ארביטען כדי צו פערדינען א פאר גראשן א טאג. כ׳האב שוין פיל מאל געשריבן צו דיר אויפן אדרעס רוע דו סענטיער 16 אבער דו האסט נישט געענטפערט.

איך ווענד מיך דעריבער צו דיר דורך דער צייטונג, וואו דער רעדאקטאר האט אויף מיין ביטע בעוויליגט אבצוגעבען ארט פאר מיינע פאר ווערטער צו דיר. אלזא ליבער זוהן יצחק, רוף זיך אב און העלף מיר. פערלאז מיך נישט אויף מיינע אלטע יאהרען. וואלף גוטמאן.

גאז-אלארם

ס׳ווערען געמאכט פארבערייטונגען אויף א גאז-אלארם ביינאכט אין ראדאם. אויף די טויערען פון די הייזער זענען ארויסגעהאנגען אנווייזונגען, ווי מען ברויך זיך נוהג זיין בשעת דעם אלארם.

דער טערמין פון גאז-אלארם איז נאך נישט בעוויסט.

אויסבעסערונג

פון רעסטאראן פון ה׳ מענטליק בעט מען אונז אויסצובעסערן, אז דער יונגערמאן אונטערמאן, וועגן וועלכן ס׳איז געווען געשריבען אין פאריגען נומער פון אונזער צייטונג, האט דארט קיין מיטאגען נישט געגעסען.

איך האב דעם כבוד בעקאנט צו מאכען מיינע געערטע קונדען דאס איך האב צוריק געעפענט א מאנופאקטור געשעפט

פ. ג. גאלדפארב

זשעראמסקיעגא 25 אין הויף

וועלכעס איז שטענדיג רייך פארזעהן אין א אויסוואהל פון די מאדערנסטע און בעסטע שטאפן ווי: קאמענגארן, שעוויאטן און פאלטאנס פון די בעסטע ביליצער און טאמאשאווער פאבריקען.

די סחורות פערקויף איך צו זעהר בילליגע פרייזען און גוטע באדינגונגען.

האפענטליך וועלן מיינע געערטע קינדן באזוכען מיין געשעפט.

פארזיכער אייך רעיעלע און גוטע באהאנדלונג.

מיינע ג. קליענטען ווינש איך א גמר חתימה טובה

מיט אכטונג פעלטע גאלדפארב

געברידער האנצבערג

האבען געעפענט

אנ׳ערשטקלאסיגען רעסטאראן

א. נ.

«קאפע-באר»

ווארשא, גראניטשנא 1

בעסטע, געשמאקפולע און כשר׳ע עסענס

אונטער דער אויפזיכט פון א ספעציעלען נאמן.

אלע ראדאמער, וואס קומען קיין ווארשא דארפען געדענקען דעם אדרעס און בעזוכען דעם פיינעם רעסטאראן פון זייערע לאנדסלייט.

Dobre światło zwiększa wydajność pracy!

Dobre światło jest pomocne w pracy. Stosujcie żarówki 65 Dlm, gdyż dają one dużo światła. Światło Osramówek D jest tanie.

OSRAMÓWKI-D

znakowane w dekalumenach gwarantują małe zużycie prądu.

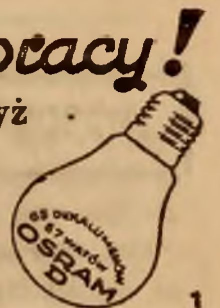

1

60-יעהריגער דאָרפסמאַן צינדט אונטער זיינע געביידעס

בכדי צו בעקומען די אסעקוראציע-פרעמיע.

אין דאָרף סטראָמיעץ, ראַדאָמער פּאָוויאַט, האָט מיט אַ צייט צוריק אַסע-קורירט זיינע געביידעס דער דאָרטיגער איינוואָהנער אַפּאָלאָניוש ציעשלאַק. שפּעטער האָט זיך ציעשלאַק איבער-גערעכנט, אַז עס וואָלט געלוינט זיך אויפשטעלן נייע געביידעס. אָבער ווי אַזויז ער האָט לאַנג געטראַכט און גע-מאַכט. ער האָט בעשלאָסען צו אונ-טערצינדען זיינע געביידעס בכדי אַרויסצובעקומען פון דער געזעלשאַפט די אַסעקוראַציע-פּרעמיע.

אין דער נאַכט פון 16 אויף דעם 17 וואָשעשיען, ווען אַלץ איז געווען איינגעהילט אין טיפען שלאָף, איז דער 60-יעהריגער זקן ציעשלאַק אַרויס פון זיין כאַטע און אונטערגעצונדען אַלע זיינע דאָרפישע געביידעס.

ווען מען האָט אָבער אָנגעהויבען פאָרשען איז מען באַלד דערגאַנגען, אַז די שרפה איז מעשה-ידיו און מ'האָט איהם אַרעסטירט.

מיט עטליכע טעג צוריק איז צעשלאַק געשטאַנען אין ראַדאָמער קרייז-געריכט, וואו ער האָט ערקלערט, אַז בעת דער שרפה איז ער גאָר געשמאַק געשלאָפען ביי זיך אין דער היים. די עדות האָבען גאָר עפּעס אַנדערש דערצעהלט. זיי האָבען פעסטגעשטעלט, אַז דער סטראָמ-יעצער איינוואָהנער האָט בכבודו ובעצמו געמאַכט „ליכטיג" אין דאָרף.

דאָס געריכט האָט ציעשלאַק'ן פער-אורטיילט אויף 2 יאָהר תפיסה מיט פערלירען די בירגערליכע רעכט אויף 5 יאָהר און 50 גילדען שטראָף. אַר.

אַ „שענע" האַנדלונג פון אַ שענעם יוד.

מען גיעט אונז איבער אַ „שענע" האַנדלונג פון אַ שענעם יוד.

דער שענער יוד הייסט ר' אלי צו-קער. ער האָט אַ גאַלאַנטעריע-געשעפט אויפען וואַהל נומ. 2. דינסטאַג ערב יום-כפור איז צו איהם אין געוועלב גע-קומען אַן'אַלטער יוד נאָך אַ נדבה. ר' אלי אין בייז געוואָרען און געהייסען דעם יונגעל בעזייטיגען דעם אָרימאַן פון געוועלב. דאָס יונגעל האָט אַ שטויס געטוהן, חילענדיג, צי נישט ווי-לענדיג דעם אַלטען יוד, וועלכער איז אַנידערגעפאַלען אויף דער שוועל.

גראָד איז פערביי געגאַנגען דער יונ-גערמאַן אביגדור קירשענצווייג און דערוויסענדיג זיך צוליב וואָס דער יוד ליגט אויף דער ערד, האָט ער גענומען אויס'מוסר'ען ר' אלי: היתכן, ווי טהוט עס אַ פרומער יוד ערב יו"כ אַזאַ זאַך? אָבער ר' אלי האָט זיך בעליידיגט און געדראָהט קירשענצווייגען מיט רופען אַ פּאָליציאַנט, אויב ער וועט נישט אויפ-הערען איהם צו שטראָפען.

דעם אינצידענט צווישען צוקער'ן מיט קירשענצווייגען האָבען אויפגעכאַפּט די דורכגעהער און אויך די פון דער נאָהנט-שטעהענדיגע דראָזשקאַזשעס, וועלכע זענען אַריין אין געוועלב און ערקלערט צוקער'ן, אַז אויב ער וועט וואַגען צו טוהן אַן'עוולה קירשענצווייג'ן פאַר זיינע גערעכטע רייד, וועלען זיי סיט איהם זאָגען אין געוועלב בעצייטענס כל נדרי. ערשט דאַן איז ר' אלי שטיל געוואָרען.

בלבול אויף א יודישען יונגערמאַן.

ער וויל יעצט פערפיהרען אַ פּראָצעס פאַר שאַנטאַזש.

אויפ'ן יודישען יונגערמאַן אברהם שטערן איז איינגעפאַלען אין דער פּאָ-ליציי אַן'אַנקלאַגע, אַז ער האָט פער-גוואַלדיגט דאָס מיידעל רויזע בראַנד-ווייִן, וועלכע איז אַנגעשטעלט אין דער הויז-דינערשאַפט ביים ה' אברהם צוקער (וואַהל 7).

שטערן איז געקומען אין נאָמען פון איהר בעל-הבית, וועלכער האָט איהם געשיקט צו פעררריכטען די עלעקטריע. אַזוי ווי אין שטוב איז קיינער נישט געווען, האָט זיך שטערן געוואָרפען אויף איהר און בעגאַנגען איבער איהר אַ געוואַלד-טהאַט.

אַזוי האָט דערצעלט דאָס מיידעל אין דער פּאָליציי. וואו זי איז געקומען ערשט אין עטליכע טעג אַרום. זי האָט זיך פערענטפערט, אַז זי האָט זיך געשעמט פריהער צו געהן מעלדען וועגען דעם.

געגען דעם עלעקטראָמאָנטער שטערן איז פערפיהרט געוואָרען אַן'אויספאָר-שונג, אין רעזולטאַט פון וועלכער, שטערן האָט די טעג ערהאַלטען אַ מעלדונג פון אויספאָרשונג'ס-אַמט, אַז צוליב דעם, וואָס ס'זענען נישטאָ קיין בעווייזען, ווערט דער פּראָצעס געגען איהם אַנולירט.

ה' שטערן האָט דאַן אַריינגעטראָגען אַן'אַנקלאַגע געגען דעם מיידל, איהר שוואָגער און נאָך עטליכע פּערזאָן, אַז זיי האָבען אויף איהם אויסגעטראַכט אַ בילבול, כדי צו קענען איהם שאַנ-טאַזשירען, פערלאַנגענדיג פון איהם צוויי טויזענד זלאָטעס.

איינבּרוך אין א יודיש געשעפט.

די טעג האָבען גנבים געמאַכט אַן'-איינבּרוך אין מאַנופאַקטור-געשעפט פון דער פירמע גוטשטאַט אויף זשעראָמסקי 18. די גנבים אַריינבעקומענדיג זיך אין קעלער אונטער'ן געשעפט. האָבען אונ-טערגעגראָבען די פּאָדלאָגע און פון דאָרט אַריין אין געוועלב. זיי האָבען שוין געהאַט צונויפגעלעגט אַ שפּאָר ביסעל סחורה, אָבער אין מיטען דער „אַרבייט" האָבען זיי זיך דערשראָקען און זענען אַנטלאָפען, בעווייזענדיג צו צו גנב'ענען פאַר עטליכע הונדערט זלאָטעס סחורה.

די אויסשטעלונג פון די קינסטלער-ברידער ציטרין.

אין ראַדאָם איז די טעג געעפענט גע-וואָרען די אויסשטעלונג פון די בעקאַנטע אין וואַרשא קינסטלער, ברידער ציטרין.

אין אינטעליגענטן-קלוב זענען זייערע בילדער אַרויסגעהאָנגען אין דריי צי-מערען. די אויסשטעלונג רופט אַרויס געהעריגע פערשטענדניש צוליב דער אייגענאַרטיגקייט פון אויפפאַסן די טע-מאַטיק און דעם זאַטיגען פאַרבען-שפּיעל, אַזוי, אַז די קינסטלערישע פאָרם מיט איהר מאָנומענטאַלען אויסדרוק רייסט מיט דאָס אויג פון בעזוכער.

די ברידער ציטרין הענריק און יאַ-קוב זענען שילער פון גרויסען מייסטער טאַדעאוש פּרושקאָווסקי, סטיפּענדיסטען פון דער מלוכה'שער קונסט-אַקאַדעמיע, אויך לאַוראַטען פון דער יודישער קונסט-געזעלשאַפט אין וואַרשא.

די מאָלער פערנעמען אַן'אָנגעזעהען אָרט אין דער קינסטלערישער וועלט.

די וועלכע האָבען דער-גרייכט פּאָפּולאַריטעט און עשירות.

אין אַ געוויסער עפּאָכע האָבען אָנ-געהויבען פערשווינדען ראָמאַנען, וועל-כע האָבען דערציילט געשיכטען וועגען צווייפעלהאַפטע העלדען. אַנשטאָט דעם האָבען אָנגעהויבען דערשיינען דערציילונ-גען וועגען העלדען פון דער קליינבירגער-ליכע ספערע. אַזאַ איז אויך די דערציילונג וועגען ראָבינזאָן קרוזאָ.

די העלדען זענען יונגע מענטשען, וועלכע האָבען זיך אַרויסגעלאָזט פאָרען איבער ימים זוכען פאַרגעניגענס. זיי האָבען נעוואַנדערט איבער לענדער, באַוואוינטע דורך ווילדע מענטשען בכדי דאָרט זיך איינאָרדנען אַ ניי לעבען. אַזעלכע דערציילונגען זענען געווען אין אַ געוויסער מאָס אַ אָפּ-שפּיגלונג פון דער ווירקלעכקייט, ווייל אין צוזאַמענהאַנג מיט דער אַנטוויקלונג פון האַנדל און נאָכן אויסגעפונען נייע ים-וועגען און מקומות מיט נאַטירליכע אוצרות זענען זיך אַרויסגעפאָהרען אין דער וועלט מענטשען יונגע פול מיט ענערגיע און אונטערנעמונגס-קראַפט און האָבען העלדישע מעשים אַרויסגע-וויזען אויף זייערע נסיעות פון וואַנען זיי זענען צוריקגעפאָהרען אַהיים צו-פרידענע און ברכוש גדול.

פון איין זייט האָט זיי געטריבען דער דראַנג פון עקאָנאָמישע פאַרגעני-גענס, פון דער צווייטער זייט — די האָפענונג צו רייך ווערען. זיי האָבען פעראייניגט די העלדישע אַמביציעס מיט ריין-סוחרישע אַספּיראַציעס און זיי האָבען אַזוי אַרום אַנטוויקעלט די מאָדערנע ווירטשאַפט.

די לאַגע האָט זיך אָבער געענדערט. עס האָט זיך געענדערט די לעגענדע פון העלד-סוחר און זיין פּלאַץ האָט פאַרנומען דער סוחר ווי מיר זעען איס היינט מיט אַלע זיינע מעלות און חסרונות.

היינט אַ יונגער אין פּאַזיגער מענטש נישט פערגעסענדיק זיינע טאָג-טעגליכע אַרבעטען געדענקט אויך וועגן זיך באַ-זאָרגען מיט אַ לאָטעריע-צעטל. ער ווייס, אַז די ציונג צו דער ערשטער קלאַס פון דער 43-טער לאָטעריע הויבט זיך אָן דעם 19-טן ה. מ. און, אַז די לאָטעריע קען איס ברענגען פיל פּאָפּו-לאַריטעט, גליק און רייכטום.

די יודישע גאַס — אַמאָהל און היינט.

יודישע סוחרים אויף דער זשעראָמסקי „מעהרען" זיך... — די „כשר'ע" סעודה אין אַלטען גאָרטען יום-כפור —

דער יודישער שבת, אָדער יום-טוב האָט אַמאָהל געלעגט זיין ספּעציפישען חותם אויפ'ן אויסערליכען זעהן פון דער אָרומיגקייט אין דער יודישער גאַס, אָדער בכלל דאָרט, וואו ס'האָבען זיך געפינען יודישע געשעפטען. באַלד, ווי נאָר מ'האָט אויסגערופען שבת, צי דער יום-טוב איז צוגעפאַלען, האָט מען באַלד געזעהן ווי ס'איז אַריינגעטרעטען אַנ-ענדערונג אין דער גאַנצער סביבה אַרום. ס'האָט מיט איינמאָהל אויפגעהערט דער טומעלדיגער הו-האַ און דער גע-רויש פון עולם-המסחר איז געוואָרען אָבגעשטעלט. די וואָכעדיגקייט איז אַוועק און ס'האָט זיך אויסגעשפּרייט די שבת-יום-טוב'דיגקייט פון וועלכער עס האָט געאָטהעמט מיט מנוחה און זאָרג-לאָזיקייט. די יודישע געשעפטען זענען געשטאַנען געשלאָסען און די גאַסען גופא, דער ברוק, די שטיינער האָבען אויסגעזעהן, ווי זיי האַלטען אַנ'אַנדערע מראה בעקומען. ס'האָט זיך אויסגעדאַכ-טען, ווי זיי זעהען אויס אַנדערש ווי אַלע טעג אין דער גאַנצער וואָך. יודען האָבען אַראָבגעלייגט פון זיי אַ צופרי-דענע שטילקייט, וואָס אויך זיי רוהען מיט אום שבת און יום-טוב.

אַז מ'איז געגאַנגען שבת, צי יום-טוב דאַווענען און מ'האָט געטראָפען שטעהען אויפ'ן מאַרק אַ פויער מיט אַ פיהרעל, האָט מען איהם בעדויערט, וואָס ער שטעהט אַזוי פעראיינזאַמט איינער אַליין און קוקט זיך אַרום ווי אַ פערבלאָנדזשע-טער, זוכענדיג זיינע „קומעס".

אַזוי איז געווען אַמאָהל. דער „אַמאָל" איז גאַנץ נישט לאַנג. לעצטענס איז געוואָרען אַנדערש. דער יודישער שבת און יום-טוב ווערט אַרויסגעשטופּט. ער ווערט בלאַסער וואָס אַמאָהל און מען דערקענט זיי שוין באַלד נישט. אין אַ סך גאַסען, וועלכע זענען געווען בע-לעבט דער עיקר פון יודישען האַנדעל קומען ביסלעכווייז אויף נישט-יודישע געשעפטען. לעצטענס וואַקסען זיי אויס מיט אַ שנעלערען טעמפּאָ און פון מאָהל צו-מאָהל, ווען מ'געהט דאָרט, אויף יע-נע גאַסען פאַרביי, דערזעהט מען פריי-שע, נייע געשעפטען, שענערע, גרעסע-רע ווי די יודישע, וואו מ'קאָן בעקו-מען מכל המינים. דער יודישער סוחר ווערט אויס יחסן. עס הערט-אויף אויך צו דאָמינירען דאָרט דער יודישער שבת, דער יודישער יום-טוב און ער קען מעהר נישט איינהאַלטען דעם וואָכעדי-גען גערודער אין די הייליגע מנוחה-טעג.

אָט נעמט למשל, די זשעראָמסקי גאַס. ווי לאַנג איז דען ווי אויך די דאָזיגע גאַס איז געווען בעהערשט פון יודישען האַנדעל. כמעט אַלע געשעפטען זענען געווען יודישע. און, אַז ס'איז געקומען אַ שבת, אָדער אַ יום-טוב, האָט דאָרט אויסגעזעהן ווי אויפ'ן וואַהעל, וואָס ליגט אין סאַמע יודישען געטאָ. אַלץ איז דאָרט געווען פערמאַכט, מיט'ן אויס-נאַהם פון אַ צוויי-דריי יודישע מחללי-שבת, וואָס האָבען זיך כמעט ווי גאָר-נישט אַרויסגעזעהן. מ'האָט זיך אויף זיי גאָרנישט אומגעקוקט און זיי זענען בטיל בששים געוואָרען. די עטליכע פורשים מן הצבור האָבען גאָרנישט געמינערט פון דער נשמה-יתירה'דיגער שטימונג. אויפ'ן פּאָן פון דער שבת-יום-טוב'דיגער מנוחה'דיגקייט פון גאַנצען אַרום, האָט זיך נאָך מעהר בולט'ער געצייכענט זייער אָבגעזונדערטקייט, זייער איזאָלאַציע פון יודישען כלל. די עטליכע יודישע פרייגעזאָגענע האָבען נאָך מעהר איני-טערגעשטראָכען די שבת'דיגע אידיליע פון זייערע שכנים.

כמו א רעפאָרטאַזש

היינט איז שוין נישט אַזוי. דער שבת אָדער יו"ט זעהט זיך שוין ווייניג אַרויס אויף דער זשעראָמסקי גאַס. די האַנ-דעלס-בעוועגונג קומט דאָרט פאָר נאָר-מאַל, שוין באַלד אַזוי ווי יעדען טאָג. דאָס איז צוליב די נישט-יודישע גע-שעפטען, וואָס עפענען זיך כסדר טאָג נאָך טאָג. די נישט-יודישע סוחרים זע-נען על פי רוב פרעמדע, פון פּראָווינץ. זייערע געשעפטען זענען רחבות'דיגע, מאָדערן-איינגעריכטעט מיט שפע אָנגע-שטאָפּט. זיי ציהען צו די אויפמערק-זאַמקייט פון די דורכגעהער, פון די שפּאַצירענדע, וועלכע שטעהען ביי די פּרעכטיגע שויפענסטער און געהען דער-נאָך אַריין קויפען.

יאָ, היינטיגע ימים-טובים איז שוין חעניג געווען צו דערקענען דעם יו"ט אויף דער זשעראָמסקי גאַס.

אויפען וואַהעל, וואָס ווימעלט אַלע טעג פון כמו יאַרידים, „קיניגט" נאָך דערווייל דער יודישער שבת, דער יודישער יו"ט. היינטיגע ימים-נוראים האָט מען אפילו שוין יאָ געזעהן אַ פּאָר שטעלען ביי די טישלעך און ביי דעם גלח'ס וואַנד, אָבער ס'האָט נישט געווירקט אַלס דיסאָנאַנס פאַר די שטי-מונג פון די פייערליכע טעג.

דערווייל ווערט נאָך דאָרט די שבת-יום'טוב'דיגקייט נישט געשטערט. און ווער ס'וויל פיהלען דעם אַראָמאַט פון ספּעציפיש-יודישע עמאָציעס פון פאַר-צייטישע עכט-יודישקייט, זאָל קומען אויפען וואַהעל אין אַזעלכע טעג.

היינט קען ער עס נאָך פיהלען...

• • •

ווען מ'רעדט שוין וועגען די אוי-סערליך-דעקאָראַטיווער זייט פון יודישע ימים-טובים, וועלכע ווערט פערבלאַסט און ביסלעכווייז פערווישט, וועט מען שוין אויך דערמאָנען, אַז אויך אינווע-ניג צווישען אונז, שפּיעלט זיך אָן דער זעלבער פּראָצעס. דאָס יודישקייט אי-נערהאַלב דעם יודישען לעבען, הויבט אָן צובעקומען פּגימות.

מיר נעמען דאָס מאָהל אַלס משל יום-כפור. אין דאָזיגען טאָג ווערט ביי יודען געפאַסט. מ'ווייסט אָבער, אַז נישט אַלע יודען פאַסטען. ס'געפונען זיך אויך אַזעלכע, וואָס עסען. אָבער דאָס פלעגט מען טוהן בסתר און נישט אָפען ברייש גלי. היינט לעגט מען שוין אויך אויף דעם נישט קיין אכט און מען מאַכט עס בפרהסיה.

אָט דערצעהלט מען, אַז היינטיגען יום-כפור, האָט זיך פערזאַמעלט אַ גרופּע יו-דישע יונגעלייט אין אַלטען גאָרטען און געפּראַוועט אַ טיש אויפען גראָז, פראַנק און פריי אונטערן הימל אין סאַמע מיטען טאָג. די סעודה איז בעשטאַנען פון שינקע, קעלבאַס און בראָנפען מיט נאָך אַנדערע גוטע זאַכען. גראָד האָט זיי געטראָפען אַ מכשול. צו דער סעודה האָבען זיך געמאָלדען נישט-יודישע חבריה לייט, וואָס האָבען זיי געוואָלט מקיים פּסק זיין. נישט חלילה, ווייל זיי האָבען פערשוועכט יום-כפור און נישט געפאַסט, נאָר גלאַט אַזוי, ווי ס'איז היינט אַ מאָדע... די יודישע יונגעלייט האָבען זיך ביי זיי געבעטען: וואָס ווילט איהר? אפשר טרינקען בראָנפען, ביטע זעהר. נעמט אייך וויפיעל איהר ווילט, אבי לאָזט אונז אָב — יענע האָבען נישט גע-וואָלט און די יודישע יונגעלייט האָבען זיך געפונען אין גרויס פערלעגענהייט. מורא האָבענדיג צו שרייען אויף הילף, כדי נישט צו ווערען פערשים מיט די יום-כפּור'דיגע „כשר'ע" סעודה. איז מען אַלזאָ קוים מיט צרות אַדורכגעקומען, אַז זיי זאָלען זיך לאָזען בעזוכען די קעשע-נעס, פון וואַנען יענע לייט האָבען אַרויס-געצויגען ביי וועמען אַ זלאָט, ביי וועמען צוויי אַזוי, בעקומענדיג דערצו אַ גוטען שנאַפּס, זענען זיי אַוועק.

די יודישע יונגעלייט זענען אָבגעקומען מיט שרעק און זענען נאָך דער „אימה'-דיגער" סעודה געגאַנגען „פערקאַנטשען" דאָס דאַווענען...

מ.

מאיר הערץ.

די שותפים.

סוכות-דערצעהלונג.

אלע יאהרען האט איטשע וואלף בעל-עגלה געהאנדעלט מיט סכך. צום דאזיגען מסחר איז ער געווען איבערגעגעבען בלב-נפש. א פאר טעג פאר סוכות האט שוין איטשע וואלף איינגעלעגט וועלטען, ניט געשלאפען גאנצע נעכט, ארומגעשלעפט זיך איבער פערשידענע דערפער און געהאלטען אין איין אריינפיהרען אין שטעטעל הויכע וואלקענעס מיט סכר.

איין זייט מארק האט ער פערנומען איינגאנצען. די גאנצע לענג און ברייט איז פערשטעלט געווען מיט ריזיגע בינטען סכך. פונ׳ם דאזיגען האנדעל זיינעם איז כמעט ענגליך געווארען אין שטעטעל און למשל אריבערצוגעהן אין יענער זייט מארק האט מען געמוזט ארומקרייזלען א שפאר שטיק וועג׳ס. און כאטש יעדער איינציגער האט דערפאר געהאט אויף איטשע וואלפ׳ן גרויסע תרעימות, דאך האט קיינער זיך ניט דערוועגט א ווארט צו רעדען. ווער וועט זיך עס איינשטעלען אנצוהויבען מיט איטשע וואלף בעל עגלה. וואס אז מען ריהרט איהם אן שאנעוועט ער אפילו דעם רב אויך ניט. ער איז א בריה ארייננצופאהרען יענעם אין טאטענס טאטען אריין.

האט מען איהם צורוה געלאזען און מען האט זיך דערביי געקוועלט.

איטשע וואלפ׳ן האט דאס געארט ווי דער נעכטיגער טאג, ווייל א חוץ סוחר איז ער ביי זיך נאך א גאנצער יחסן געווען. א קליינ׳גקייט, בעזארגט א גאנצע שטאט מיט סכך, וועט מען נאך האבען די העזה איהם א ווארט צו רעדען?

אז ער האט זיך שוין געהאט אבגעפערטיגט און אנגעלייגט א האלב שטעטעל מיט סכך, איז ער שוין ניט געשלאפען אין דער היים, נאר געפילנעוועט זיין פערמעגען, וואס איז געלעגען אויסגעשפרייט אין גאס. אין די קאלטע הערבסט-נעכט איז ער געלעגען אויפ׳ן פרייען דרויסען, געכאפט אמאל א דרימעל אויפן פייכטען סכך, נאר באלד זיך אויפגעכאפט און ארומגעלאפען זעהען, צי האבען איהם די גנבים עפעס ניט צוגע׳לקחנ׳ט. און הגם ער איז אין שטעטעל בערימט אלס גברן דאך האבען פאר איהם די גנבים ווייניג דרך-ארץ געהאט, און, אז די נאכט איז נאר צוגעפאלען און א געדיכטע פינסטערניש האט דאס שטעטל ארומגענומען, האבען זיך שוין די גנבים ארויסגעשארט און גענומען זיך צו איטשען וואלפ׳ס מאיאנטעק, וואס איז זיך געלעגען בהרחבה אויסגעשפרייט און האט פערשמעקט מיט זיין פעלד ריח. די גנבים זענען ניט אזוי ווייט אויסען געווען סתם זייערע גנבישע שטיקלעך. נאר עפעס א בעזונדערע הנאה האבען זיי געהאט, איטשע וואלפ׳ן צו פערטשעפען, צו דענערווירען איהם, אז די נכפה זאל איהם נעמען און צו ווייזען איהם, אז ער איז אקעגען זיי קיין מאכער ניט.

איטשע וואלף האט זיך פון זיין זייט אויך ניט געלאזט און ביי יעדען קלענסטען שארך צווישען סכך, איז ער אויפגעשפרונגען ווי א משוגענער, געכאפט זיין לאנגען סענקאוואטען שטעקען און געלאזט זיך ווי א ווילדע חיה אויף טויט און לעבען. די גנבים ווען זיי וואלטען געוואלט, קאנען זיי איהם גוט מקיים פסק זיין. איז אבער ביי זיי א גרויס פערגעניגען, איהם וואס מעהר צו דערקוטשען. צולויפען זיי זיך, ווערן נעלם, און אין א מינוט ארום זענען זיי ווידער דא. און איטשע וואלף ווערט שיער ניט צוזעצט פאר רוגזה. ער קריצט מיט די צעהן און ברומט ווי א הונד.

נאך יעדען בעווייזען זיך פון די גנבים איז איהם אוועקגע׳גנב׳עט געווארען עטליכע בינטלעך. און ביים ערשטען שיין פון פריהמארגען, ווען ער האט איבערגעצעהלט אויפן בליק זיין עשירות און האט דערזעהען, אז ס׳פעהלט איהם א גאנצע „זייט" סכך, האט ער זיך אזש ביי די האר געריסען און א גאנצען טאג ארומגעגאנגען א צעטראגענער. ער האט דערפיהלט, אז ער האט דא ניט צו טון מיט קיין פראסטע גנבים, נאר מיט א באנדע געביפטע חברה-לייט. האט ער זיך איינמאל מישב געווען, פערבעטען זיי און פאר שכר-שמירה צוגעזאגט די גנבים א חלק שותפות. ביידע צדדים זענען העכסט צופרידען געווען און ס׳נ׳שעפט איז געווארען געשלאסען.

איטשע וואלף כאפט ביינאכט שוין א מעהר זיכערען דרימעל, נאר אין דער האנד האלט ער אלץ דעם גראבן סענקאוואטען שטעקען, אפילו ווען ער שלאפט. ער איז נאך אלץ ניט רוהיג. הגם ער האט זיך שוין איצט ניט פאר וועמען צו שרעקען, קאן ער זיך פונדעסטוועגען ניט אבגעוואוינען, כאפט זיך אויף אלע רגע, לויפט קוקען, ערשט ווען ער דערזעהט, אז זיינע שותפים וואכען און היטען, ציהט ער זיך צוריק אויס אויפ׳ן בינט סכך און כראפעט איין.

ערב-יום-טוב אין דער פריה, איז איטשע וואלף אויפגעשטאנען און אויסגעסארטירט דעם סכך לויט די פערשידענע מינים, בעסערס און געמיינערס. אז ס׳איז געווארען גרויסער טאג איז איטשע וואלפ׳ס סכך געווארען ארומבעלעגערט ווי א ביהן-שטאק. יעדער האט זיך געאיילט, געוואלט וואס פריהער איינקויפען, האט מען איטשע וואלפ׳ן בעווארפען מיט געלד און פון אלע זייטען האבען זיך געטראגען קולות:

– ר׳ איטשע׳שי, נעמט פון מיר געלד! – ר׳ איטשע וואלפ׳שי, דא האט איהר געלד, נעמט זייט מוחל! –

איטשע וואלף איז פון אזא גראטשקע צו׳תמ׳ט געווארען האט זיך קיין עצה ניט געקאנט געבען און ניט געוואוסט פון וועמען פריהער געלד צו נעמען. ער האט ניט מעהר געטון, נאר געשטאנען און געקוקט ווי חברה גנבים, זיינע שותפים, שטעהען און מאכען א תל פון זיין האב און גוטס, פערקויפען זיין סכך בחצי חנם. תחילת האט ער זיך גארניט געמאכט וויסען, אבער צום סוף האט ער זיך אליין אויך גענומען פערקויפען.

אין א פאר שעה ארום, ווען דער סכך-יריד האט זיך אביסעל געשטילט האט זיך איטשע וואלף גענומען אבערעכנען מיט זיינע שותפים און אבגענומען חשבון וויפיל געלד זיי האבען געלייזט. די שותפים, פערשטעהט זיך, האבען מעשה גנבים געלייקענט ביין און שטיין, אויפגעגעבען א חשבון, אז איטשע וואלפ׳ן איז פינסטער געווארען אין די אויגען. ער האט איבערגערעכענט וויפיל ער האט אויסגעגעבען און וויפיעל ער האט געהאט פדיון, און, אז ער האט דערזעהן דעם אונטערשיד איז איהם שיער ניט גוט געווארען. ניט בלויז קיין ריוח ניט געהאט, נאר פשוט בדיל-הדל געווארען, ניט קיין קרן און ניט קיין ריוח. האט ער זיך שוין מעהר ניט געקאנט איינהאלטען פאר כעס. ס׳גאנצע בלוט איז איהם געקומען אין פנים אריין און, אריינקומענדיג אין ווילדע בעל-עגלה׳שע רציחה האט ער אויסגעריסען א דישעל פון א וואגען און זיך געווארפען אויף זיינע שותפים מיט א קריצענדיג געשריי: רוצחים, באנדיטען, ס׳האט מיך אומגליקליך געמאכט, בדלות געשטעלט, אריינגעלעגט אין סכך הונדערטער זלאטעס און ניט ארויסגענומען קיין צעהן כ׳וועל אייך ניט שענקען!

איז געווארען אזא געשלעג, אז בלוט האט זיך געגאסען. חברה שותפים זענען אויך ניט שולדיג געבליבען און האבען איטשע וואלפ׳ן צע׳דורס׳ט און צו׳ממית׳ט.

אין מארק איז געווארען א גוואלד, א געשריי, דאס גאנצע שטעטל איז זיך צוזאמענגעלאפען אויף איין ארט און זיך געוואלט אריינמישען; זענען געפלויגען צובלוטיגטע געביילטע פויסטען ווי א האגעל, אז ס׳איז א סכנה געווען צוצוגעהן א טריט. איז פאליציי אנגעקומען, קוים דאס געשלעג צוריסען און איטשע וואלפ׳ן מציל געווען, ווען ניט וואלט ער א טויטער געבליבען אויפן ארט אונטער זייערע הענד. מ׳האט אים אזוי אויך געמוזט אויפהויבען פון א טייך בלוט און טראגען א פער׳חלש׳טן א היים, וואו ער איז אבגעלעגען א גאנצען יום-טוב.

דעמאלט האט ער געשוואוירען ביי אלע הייליגקייטען, אז מיט קיין סכך האנדעלט ער ניט מעהר, אפילו בלויז אבפיהרען אויף זיין וואגען דעם סכך אין שטעטל אריין האט ער ניט געוואלט.

פרץ בושאצקי.

פון דער סוכות-הפטרה.

דער נביא זאגט הימלישע געטליכע נביאות,
וועגען גרויסע מלחמות און גרויסע ישועות,
וועלכע וועלן זיין אי גרויס, אי שווער, אי וואגיג, –
אין דער ווייטער צוקונפט, אין צייט פון גוג-ומגוג.
דער שטרייט וועט געהן פון אויבען און אויך פון אונטען:
מיט פייער און שווערד אונטען, און מיט בייזע ווינטען,
גיפטיגע גאזען, באמבעס פול מיט באצילען,
וועלען מחבלים פון דער הויך די ערד אנפילען.
כאליערע-מגפות, וואס טויטען מאמענטאל
לעבענס פון מענשען, בהמות און פערד נאר א שנאל.
ס׳וועט אבגעווישט ווערען יעדעס געוויקס און פלאנץ
פון דער ערד אין ציון, דורך אט דעם שדים-טאנץ;
ס׳וועט ווערן א לויפעניש, אוועק אין ווייטען,
פונקט ווי פון שטורם אין עוזיהוס צייטען.
די ערד אויפ׳ן הר הזיתים אין ירושלים,
דורך גאטס קראפטיגע האנד, מן השמים,
וועט ציטערען; הר הזיתים וועט זיך שפאלטען,
און מענשען וועלען זוכען וואו זיך צו בעהאלטען...

שפעטער וועט גאט דער האר אליין מיט זיין סוויטע,
מלאכים הייליגע גאר א גרויסע כתה,
זיך בעווייזען דאמאלס מיט זיין גאר גרויס ליכט-שיין.
אזא שיין, וואס נאכט וועט שוין נישט געמאהלט זיין;
עס וועלען דאמאלס געשעהן גאר גרויסע וואונדער:
ס׳וועלען קומען צוריק די צעיאגטע גאט׳ס קינדער;
פון ירושלים וועלן פיעל וואסער-קוואלען
שפרודלען, פליסען אין אין ים׳ען אריינפאלען.

דאמאלס וועט די גאנצע מענשהייט די אויגען
עפענען; פאר׳ן „איינציגען" די קניה בויגען...
יודען, לעבענגעבליבענע, וועלען פייערען
דעם טאג פון דער וועלט-גאולה, דעם טייערען,
וועלכער וועט אויספאלען פונקט אין סוכות-צייט...
שלוחים וועלען קומען בעגריסען פון ווי ווייט.

שטאדט ירושלים וועט מען אילומינירען;
יודיש-מלוכה-פעהנער וועלען שמערירען;
מיט לולבים-אתרוגים וועט מען מארשירען;
א גראציעזער אייזעלע וועט אויף זיך פיהרען
פון „ערגיץ-לאנד" קיין ארץ ישראל,
דעם געקרוינטען משיח, דעם גואל...

עס וועט זיין א נחת צו זעהן און צו הערען!
יודיש מזל וועט שיינען ווי די ליכטיגע שטערען!
גיב נאר, גאט, אונז יודען כח צו דערווארטען –
דעם משיח, דעם ערלייזער, דעם געגארטען!

ראדאמער פיאנער פון פאלק׳ס-מוזיק.

די וועלט, כידוע, האט זיך געשטעלט אויף צוויי הויפט-פרינציפען: על התורה ועל העבודה – בילדונג און ארבעט. וואס שייך דעם ערשטען פונקט, האט די וועלט — קען מען אן גוזמא זאגען — אינם יודישען פאלק א גרויסען אנשפאר. נישט אומזיסט זאגט מען אויף אונז, אז מיר זענען אן עם הספר. די דאזיגע באצייכענונג מיינט זיכער נישט בלויז דעם ספר, נאר האט אויך א ברייטערן זין: ליטעראטור, קונסט און מוזיק. מיט איין ווארט — אלץ וואס האט א שייכות צו קולטור.

אין א סך פון אונזערע רעצענזיעס איבער מוזיק, האבען מיר שוין געהאט די געלעגענהייט ברייטער ארומצורעדען וועגען די דערפאלגען און דערגרייכונגען פון יודישע מוזיקער, דיריגענטען און קאמפאזיטארען. דא ווילען מיר רעדען וועגען איינעמען, וואס האט א גרויסען צושטייער געגעבען דער יודישער נגינה, איבערהויפט פאר דער מוזיקאלישער ענטוויקלונג פון די ראדאמער יורען, דאס איז – ד ו ר מ א ש ק י ן.

• • •

עקיבא דורמאשקין איז געבוירען געווארען אין ווילנע ביי אנגעזעהענע עלטערן. זיין פאטער, זאב, איז פון פאך געווען אן אינזשיניער און שפעטער געארבעט ביי א נאטאר. ווען זיין זון, עקיבא ווערט אלט 10 יאהר שיקט ער איהם לערנען ליטורגישע מוזיק און צו 18 יאהר – אין אדעסער קאנסערוואטאריום ווו ער ענדיגט מיט א דיפלאם און ווערט באלד אנגאזשירט קיין מאגילאוו אין צוקערמאנס קאר-שול. דארט באקענט ער זיך מיט׳ן חזן גרשון יאפע און ביידע שמועסן אפ צווישען זיך, אז וואו דער גורל זאל זיי נישט פארווארפען, זאלען זיי זיך האלטען צוזאמען און צוזאמען ארבעטען. שפעטער — אין יאהר 1913 — ווערט יאפע אנגאזשירט קיין ראדאם אלס שטאדט-חזן און – ער ציהט אויך אראפ זיין פריינד דורמאשקין. דא הויבט דורמאשקין אן פירן א ברייטע מוזיקאלישע טעטיקייט: דיריגירט דעם שול-כאר, גרינדעט א פאלק׳ס-כאר, ארבעטער-כארן ביי „בונד" און „פועלי-ציון", שאפט אויך א מאנדאלין-און באלז-ארקעסטער א. ז. וו. מיט איין ווארט: מיט׳ן קומען פון דורמאשקינען איז דאס יודישע ראדאם מוזיקאליש געווארען.

ווער, א שטייגער, געדענקט דאס נישט די פראכטיגע עפענטליכע ארויסטריטען פון די כארן מיט דורמאשקינען אלס דיריגענט? ווער געדענקט דאס נישט דעם פיין-צוגעקליבענעם רעפערטואר פון פאלק׳ס-לידער און ארבעטער-לידער, וואס דער עולם פלעגט אויפכאפען פון די כארן און אריבערטראגען זיי, די לידער אין ווארשטאט, אין פאריין און אין שטוב? אט דאס אלץ האט אומבאדינגט אויסגעפיינערט און ענטוויקעלט דעם געשמאק פאר שיינע לידער און שיינע מוזיק.

שפעטער, אין יאהר 1921, ווען פון איין זייט ווערט די יודישע יוגענט ארומגענומען מיטן עמיגראציע-שטראם, וואס פירט זיי מאסענווייז קיין ארץ-ישראל, ארגענטינא, פאראייניגטע שטאטען און אנדערע לענדער און פון דער צווייטער זייט הויבן זיך אן קריזיסן די יודישע פארטייען, דעמאלט צעפאלען זיך די ארבייטער כארן אין ראדאם און דורמאשקינען הויבט אן ציהען קיין ווילנע, וואו ער האפט זיך אנצוטרעפען אויף א גוטע סביבה און וואו ער וועט אויך קענען געבען א בעסערע דערציאונג זיינע קינדער. און – ער פארלאזט ראדאם.

אין ווילנע ארבייט דורמאשקין א סך איבער זיך און שאפט א גרויסע צאל נומערן וועלטליכע און ליטורגישע קאמפאזיציעס. שרייבט אויך מעלאדיעס צו די טעקסטען פון אברהם רייזען, ביאליק, קאצענעלסאן, שרה רייזען, נאמבערג, איינהארען, טשערניכאווסקי און צו א סך קינדער לידער. ער טרעט אויך ארויס פארן ווילנער ראדיא מיט איניגע געזאנג-נומערן, וועלכע ציהען גרויס אויפמערקזאמקייט אין דער מוזיקאלישער וועלט.

ביי דער געלעגענהייט איז כדאי צו פערצייכענען, אז דורמאשקין האט געווידמעט א ספעציעלע קאמפאזיציע פאר׳ן מלוכה-פרעזידענט מאשטשיצקי, א״נ „כותל מערבי", וועלכע ער האט עפענטליך – בעת דער פייערונג אין ווילנא אין יאהר 1930 – איבערגעגעבען אין דער האנד פון פרעזידענט, וועלכער האט שפעטער צוגעשיקט א ווארעמען דאנקבריעף פאר דורמאשקינען.

עס איז אויך אינטערעסאנט איבערצוגעבען, אז דורמאשקינס זון, וואלקין, געפינט זיך היינט אויפן העכערען קורס אין ווארשאווער קאנסערוואטאריום און ווייזט ארויס גרויסע פעהיגקייטען. אזוי האט ער שוין אקאמפאנירט עטליכע בעריהמטע אויסלענדישע זינגער און איז שוין עטליכע מאהל ארויסגעטרעטען פאר׳ן פוילישען ראדיא. די מוזיקאלישע וועלט לייגט אויף איהם א סך האפענונגען.

• • •

זינט עטליכע וואכען געפינט זיך דורמאשקין ביי אונז אין ראדאם. ער איז אנגאזשירט געווארען אויסצושולען און איינצושטעלען א שוהל-כאר.

מיר האלטען דעריבער פאר אונזער חוב אויפמערקזאם צו מאכען די יודישע פארטייען, געזעלשאפטען און סתם ליבהאבער פון דער יודישער מוזיק, אז זיי זאלען אויסנוצען אלע מעגליכקייטען און זעהען, דאס דורמאשקין זאל אויף שטענדיג פערבלייבען ביי אונז אין ראדאם. שוין צייט, אז אונזער שטאדט זאל האבען א ז א אויסגעצייכענטען דיריגענט און פעהיגען מוזיק-לערער ווי עס איז דורמאשקין.

גבריאל וויסמאן

קולטורעלע אַרבייט אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע.

די קלענסטע אָרגאַניזאציע האָט די גרעסטע מעגליכקייט זיך צו ענטוויקלען, האָט די מעגליכקייט אויסצוּוואַקסן צו א כח, ווען זי בעזיצט א צוציהונגיס קראַפט פאַר איהרע מיטגליעדער, ווען זי קען פעראינטערעסירען איהרע מיטגליעדער.

די עלטערע ציוניסטען אין ראדאָם געדענקען נאָך גוט, וואָס פאַר א וויכטיגע ציוניסטישע אָרגאַניזאציע עס איז אמאָל געוועזען אין אונזער שטאָט, ווען איהר לאָקאָל האָט זיך געפונען אויף ווארשאווער גאַס.

דער יונגערער דור ציוניסטען געדענקען אויך גוט די גרויסע און שטאַרקע טעטיגקייט פון דער ציוניסטישע אָרגאַניזאציע אין אונזער שטאָט, וועלכע געפינט זיך היינט אויף זשעראָמסקיעגאָ 25. ווען א מיטגליעד פון דער אָרגאַניזאציע האָט זיך געוואָלט עפּעס לערנען, עפּעס דערוויסען וואָס עס טהוט זיך אין דער ציוניסטישער בעוועגונג, איז ער געקומען אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע. דאָרט האָט ער שוין געטראָפען צעהנדליגער חברים, וועלכע האָבען מיט דעם גרעסטען אינטערעס אויסגעהערט רעפעראטען אויף אינטערעסאנטע טעמעס. און קיין רעפערענטען האָבען נישט געפעהלט. די ראדאָמער אָרגאַניזאציע האָט געזאָרגט פאַר איהרע מיטגליעדער. די בעסטע ציוניסטישע רעדנער האָט מען יעדע פאָר וואָכען אַראָפּגעבּרענגט אויף רעפעראטען. און נישט נאָר בלויז וואַרשאווער. מיר האָבען אויך געהאַט אין ראדאָם גוטע רעדנער, וועלכע האָבען געהאַט אַ געוויסע צוציהונג'ס-קראַפט און זענען מיט גרויס אינטערעס אויסגעהערט געוואָרען.

מיר געדענקען נאָך גוט די פרייטאָגצונאַכטס-רעפעראטען פון פראָפעסאָר מושקאטבליט ז"ל, פון די אָרגאַניזאציע - פרעזעסען: יחיאל פרענקיעל, משה ראָטענבערג, משה לוקסענבערג, בעלערענדע רעפעראטען פון פראָפעסאָר שיצער (העברעאישער לעהרער).

עס איז פשוט א פרייד געוועזען אריינצוקומען אין א פרייטאָג-אָווענד אָדער א שבת נאָכמיטאָג אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע. די אַרבייט איז געגאַנגען אין פולען ברען. מען האָט געזעהן ווי דאָס ביסעל אידען (כן ירבו) אינטערעסירט זיך מיט ציוניסטישע פּראָבלעמען. מען האָט איינגעאָרדענט פערשידענע געשפרעכען אויף ציוניסטישע טעמעס, און די דיסקוסיע פון די אנטיילנעמער איז געשטאַנען אויף א הויכען ניוואָ. די אָרגאַניזאציע האָט דעם מיטגליעד געגעבן יעדענפאַלס אזוי פיעל, אַז ער האָט זיך אָריענטירט, אַז ער האָט געוואוסט, וואָס עס טהוט זיך אין דער ציוניסטישער וועלט.

אוועק זענען אָבער יענע צייטען, אין דער צייט, ווען אין ארץ ישראל האָבען מיר אַזוי פיעל קרבנות, אין דער צייט, ווען עס געשעהט אזוי פיעל נייעס אין דער יודישער וועלט, אין ארץ ישראל, אין דער צייט, ווען דער ראַדאָמער ציוניסט, האָט אזוי פיעל צו זאָגען זיין חבר, אזוי פיעל איהם צו דערצעהלען, איז אַלעס שטיל. די חברים פון די פערוואַלטונגען, קאָמיטעטען פערנעמען זיך מיט אַלעם, אָבער נישט מיט קיין קולטורעלע אַרבייט פאָר דער אָרגאַניזאציע.

אָט וועלען קידצליך זיין וואַהלען. עס וועט זיך האַנדלען וועגען קאָמיסיעס, בענקלעך א, ז. וו, דאמאָלס וועט מען שוין פערשידענע מאַכערס, זעהען, הערען דאמאָלס וועט מען שוין קיין צייט נישט שפּאָרען, אָבער אַז מען זאָל פערשטאַרקען די אָרגאַניזאציע, געבענדיג דעם מיטגליעד עפּעס, וואָס זאָל איהם קענען און דער אָרגאַניזאציע פעראינטערעסירען, וועגען דעם דענקט מען אַמוועניגסטענס. ווענען דעם, אַז מען ברויך אַרבייטען, דערמאָהנט מען זיך פאַר וואַלען. בענקל-כאַפער, ברוך השם, פעהלען נישט ביי אונז אידען.

און דאָס אַלעס שרייב איך נישט בלויז אין באַצוג צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאציע, איך מיין אויך אַלע נאָהענטע אָרגאַניזאציעס צום ציוניזם.

דער צושטאַנד מוז אָוועק. עס מוז קומען א נייער שטראָם פון קולטורעלע אַרבייט. די היינטיגע צייטען זענען אַזעלכע. אז מען ברויך וואָס מעהר בעלויכטען די אידישע סיטואַציע אין גלות און אין ארץ-ישראל.

זאָלען זיך די אָרגאַניזאציעס מעהר פעראינטערעסירען מיט די מיטגלידער און מיר וועלען ווידער אין ראדאָם האָבען שטאַרקע מעכטיגע אָרגאַניזאַציעס, אַזעלכע ווי מיר זהאָבען געהאַט אין די צייטען פון זייער אויפבליה. מעהר קולטורעלע אַרבייט פאַר די אָרגאַניזאציעס און אויף קיין רעזולטאַטען וועלן מיר נישט ברויכען לאנג וואַרטען.

אַרנאָלד ראָזענפעלד

י. ב. שטריימאַן.

סוף זומער

דאָס געשריי פון די גענז פון די ווילדע,
דאָס געוואַלד פון שפערל אין שטאָדט
האָט געמאַכט אָן אין וואַלד אַ געפּילדער
האָט געמאַכט אויפן פעלד אַ שוויק-באָד

עס שטעלט אויפן קאָפּ זיך דער נעבל
און לאָזט ניט דורכשטראַלען די זון
אויפן פעלד טראָגט דער ריח זיך פון
שוועבל
אין וואַלד טראגט דער ריח זיך פון קיהן

גראַפאָמאַנען פון אַלע לענדער פעראייניגט אייך!

אין לעצטען נומער פון דער ליטעראַרישער אויסגאַבע „פּאַרויס" לייענען מיר אַנ'אינטערעסאַנטען נאָטיץ וועגען א ליטעראַרישער פלאַג, וואָס בירגערט זיך ליידער אַלץ מעהר איין אין א סך פּראָווינצער אויסגאַבעס. כדי צו צוהעלפען דעם קאַמף מיט דער דאָזיגער פלאָג, ברענגען מיר אין אונזער צייטונג די דערמאָנטע נאָטיץ, וואָס לייענט זיך אַזוי:

דער טויט פון י. מ. ווייסענבערג האָט ווידעראַמאָל אַוועקגעשטעלט די פראַגע וועגען יודישען שריפטשטעלער און בעציהונג צו איהם מצד דער יודישער געזעלשאַפט.

אין דעם מבול אַרטיקלען האָט נישט געפעלט, ליידער נישט אויפריכטיגקייט.

אָבער אמת'ע פערברעכערישקייט ווייזען איצט אַרויס ווייסענבערג'ס „חסידים" מכל המינים, וואָס טאַנצען אַרום זיין קבר מיט דער אויסרעכענונג אַזוי אַרום „אַרויפצושווימען". ס'האָט זיך אויסגעבילדעט אַ שטאַב פאַרדעכטיגע קלאָגער, זיפצער אין לענטע-טרעגער, וואָס ווערען אַזש הייזעריג פון שלוקערצען.

גאָר אַ באַזונדער קאַפּיטעל בילדען די נישט-דערפאָרענע „שרייבער" וואָס טשעפּען זיך אָן ווייסענבערגס מיטה.

אין דער כראָניק פון פאָריגען נומער „פּאָראויס" האָבען מיר שוין פאַרצייכענט, אַז דער לעצטער נומער פון דעם מ'שטיינס געזאָגטען זשורנאַל „די פּאָסט" וואָס גייט אַרו'יס אין קראקא איז געווידמעט י. מ. ווייסענבערגן.

מיר האָבען נאָך דעמאָלט נישט געהאַט אַדורכגעלייענט דעם נומער. איצטער ליגט פאַר אונז דער דאָזיגער „זשורנאַל", מיט וועלכען מיר האַלטען זיך אין איין „קוויקען". עס איז ממש צו שטוינען פונוואַנען עס נעמען זיך צו אונז אַזוי פיל גראַפאָמאַנען און קאַליקעס. די אומגעלומפּערטע מאמרים צוזאַמענגענומען זענען א „פאַרשידנפאַרביקער" אויסדרוק פון אידיאָטיזם. א צונויפגעקראַצטע „פּלעיאַדע". עפּעס אַ פּעדערזאָן פון קאָלושקי, הובערמאַן פון ביאַליסטאָק, ב ומענ אַנך פון טשענסטאָכאָוו, גראָדזיצקי פון קאָלושין, פּוכאַלניק פון בערעסטעטשקאָ א. א. וו. דאָס זענען דאָך אַלץ „אַלטע בעקאַנטע", וואָס פאַרנעמען א בכבודיג אָרט אין די רעדאַקציע-קוישען.

איינער כאַראַקטעריזירט ווייסענבערגן מיט די ווערטער: „ער איז געווען קינסטלער גאַנצע 24 שעה אין מעת-לעת". א צווייטער זאָגט וועגען ווייסענבערג'ס טויט: ווי טרויעריק האָט אונז דאָס אומגליק געטראָפען". אַ דריטער באַצייכענט ווייטענבערגען אַלס דענקער:

„ווען ווייסענבערג האָט געשניטען דאָס ראַזאָווע ברויט אין „שעפּסעלינך" און איינציקווייז זיי געלייגט אין מויל אריין — האָט ער צווישען איין „ש'ל'וק" טיי און דעם צווייטען בּאַהאַנדעלט און לאָגיש באַגרינדעט די טיפסטע פילאָזאָפישע ענינים". אַ פערטער פאַלט אריין אין התפעלות און רופט אויס: „ענדלעך איז געפאַלען דער ריזו" דער אויטאָר פון „ענדלעך" איז א ביאַליסטאָקער; נישט אומזיסט האָט ווייסענבערג אַזוי געביטערט אויף די ליטוואַקעס. עס איז נאָר א חידוש פון וואַנען קומט ש. האַראָנטשיק אין דער געזעלשאַפט פון עפּעס א לא יצלח - פ. ב ומנג אַנך.

ווי א מוסטער פון „עכטער" דיכטונג האָט מען אָפּגעדרוקט די לידער פון מ. גראָדזיצקי. זאָל אים דער מלאך פון גראַפאָמאַניע באַשטיין.

צי וועט זיך ביי אונז נישט געפינען קיין באַרופענע ליטעראַרישע אינסטיטוציע, וואָס זאָל די אומהיילבאַרע טינטלער אָנווייזן זייער אָרט?... א. ד.

איצט פערשטעהען מיר שוין...

דער „פּאָרויס" באַרירט זייער אָן אנגעוועהטאָגטע צרה - גראַפאָמאַניע. מיר האַלטען אָבער, אז דאָס איז נאָך אַ האַלבע צרה, ווייל וואָס איז דען אַ גראַפאָמאַן שולדיג, אַז אין איהם ליגט אַ דיבוק רחמנא - ליצלן, וואָס הייסט: מאַניע צו שרייבען? פערהאַן גראַפאָמאַנען, וואָס ווייסען און פילען, אַז זיי קענען נישט שרייבען און דאָך קענען זיי זיך נישט בעפרייען פון דער מאַניע צו פרוּוען...

ערגער איז אָבער מיט'ן פּלאַגיאַטאָר, וועלכער פרוווט אַפילו זיך נישט אָנשטרענגען דעם מוח, ווי עס טוט דאָס דער גראַפאָמאַן, נאָר ער גנב'עט אַ פערטיגע זאַך און... שרייבט זיך אונטער זיין אייגענע נאָמען. דער מין פּלאַגיאַטאָרן טיילט זיך אין צוויי קאַטעגאָריעס: אַזעלכער, וועלכער גנב'עט אַן אַרטיקעל ווי עס גייט און שטייט און אַ צווייטער, אַ מער ראַפינירטער, וועלכער שטיקוועס צונויף עטליכע פרעמדע מחברים איבער איין און דערזעלבער טעמע און גיט נאָר צו זיין עטיקעט - זיין נאָמען. אַזעלכן איז פיל שווערער צו פאַקען ביי דער האַנט ווי דעם ערשטען טיפּ. און אָט מיט דעם לעצטען טיפּ פּלאַגיאַטאָר איז אויך באַגליקט געוואָרען די קראָקעווער „פּאָסט", וועגען וועלכע עס שרייבט דער «פּאָראויס».

דער דאָזיגער פּלאַגיאַטאָר איז א ראַדאָמער יונגערמאַן, וועלכער האָט אָנגעהויבען זיין קאַריערע אין שעדלעץ. („שעדלעצער לעבען"), כדי אָבער זיך צו מאַסקירען איז ער שפּעטער אריבער קיין טאָמאַשאָוו („טאָמאַשאָווער וואָכענבלאַט") ווען ער האָט אָבער דערפילט, אז דער באָדען ברענט אונטער איהם, איז ער אַנטלאָפען קיין קראקע („די פּאָסט") און אַזוי גראַסירט ער יעדעס מאָל אין אַ צווייטער פּראָווינץ-שטאָדט. מענטשן, וואָס קענען דעם דאָזיגן יונגערמאַן ווייסען, אַז נישט נאָר וואָס דער דאָזיקער בחור איז נישט פעיק אויפצושרייבען קיין איינציגע שורה פון די וויאָרסטען - לאַנגע אַרטיקלען, נאָר ער איז אַפילו נישט מסוגל צו פערשטיין דעם גע'גנב'עטען אינהאַלט. און דאָך גייט זיין גע'לקח'ענע סחורה שוין אַ לענגערע צייט אין דער קראָקאווער „פּאָסט", וואו ער שרייבט אונטער זיין גאַנצען נאָמען מיט אַ פּאָטשעווקע אַלס צולאָג (פסעוודאָנים בלעז). נאָך איצט, נאָכן איבערלייענען די נאָטיץ אינם „פּאָראויס" איז אונז שוין פאַרשטענדליך ווי אַזוי אַזאַ פּלאַגיאַטאָר פון ערגסטען מין קען דאָרט געפינען אַן אָבזאַץ-מאַרק פאַר זיין גנבה'שע סחורה.

ביי דער געלעגענהייט מעלדען מיר דעם „שעדלצער לעבען" און „טאָמאַשאָווער וואָכענבלאַט", אַז דער פּעליעטאָן וואָס איז געדריקט געווען ביי אייך אונטערן קעפּל „פון שפּאַנישען פראָנט" אונטער וועלכען עס האָט זיך אונטערגעשריבען דער דערמאָנטער פּלאַגיאַטאָר, איז... אַ בוכשטעבליכער איבערדרוק פון דעם בעקאַנטען אַמעריקאַנער יודישען שרייבער אַלמי. (א. ח שעפּס: „ווען ס'גלוסט מיך צו לאַכען") מיט דעם איינעם אונטערשיד וואָס ביי אַלמי האָט דאָס קעפּל געקלינגען „בירא-בידזשאַן און פּאַלעסטינע".

פ. ס.

צו דער נאָטי'ץ פון „פּאָראויס" גיבען מיר צו נאָך א „בלימל". איינער פון די ווייסענבערגס באַקלאָגער, וועלכער האָט נישט „באַוויזען" מיטצוכאַפּען זיך מיט דער „פּאָסט", האָט אין א ראַדאָמער שמאַטע גענומען קלאָגען מי'ט קראָקאָדיל טרעהרען אויף יענע צייטען, ווען מ'האָט צוזאַמען מיט ווייסענבערג'ס זאָכען, אויך גענומען לייענען: אברהם רייזענס סאָציאַלע לידער „די משפּחה" און „גאָט פון נקמה".

דער „רעדאַקטאָר" ווידער פון דער דערמאָנטער שמאַטע האָט פון גרויס התפעלות צום „פּאָסט"-רעדאַקטאָר, וועלכער האָט אַרויסגעגעבען אַ ספּעציעלן ווייסענבערג-נומער געשריבען אַזוי פון גרויס אַנטציקונג: „מיטן אַרויסגעבען דעם ווייסענבערג - נומער, האָט די „פּאָסט" געלייגט א שווערן חפץ אויף ווייסענבערגס קבר".

געוואָלט אָפּנים בענטשען און לסוף - גאָר געשאָלטען - פונקט ווי בלעמס אייזעל.. נכשל געוואָרען נעבעך...

אָט ווי עס דערגענצען זיך גראַפאָמאַנען, פּלאַגיאַטאָרען און... סתם אידיאָטען.

נשקשה... א שיין קרענצל פון שקר און שלימזל...

BROWAR PAROWY
J. SASKI
w RADOMIU
poleca piwo
„EL"

פאָדערט איבעראַל
נאָר די בעסטע ליכט
«מעטראָפּאָל»

אביסעל הומאָר.

פּראָיעקט פון ראַדאָמ. שוחטים

מיר בעטען צו פאַרעפענטליכען א באַשלוס פון אונזער לעצטער פאַרזאַמלונג. ס'איז נעמליך בעשלאָסען געוואָרן זיך צו ווענדען צום ראַבינאַט איינצופיהרען כפרות צו שלאָגען גאַנץ סוכות און שמחת-תורה מאַכן הקפות מיט הענער.

די ראַדאָמער שוחטים.

די ווידוי פון אַ ראַדאָמער פאַבריקאַנט
דעם סוד נעמט ער מיט אין קבר אריין

וועגען אַ ראַדאָמער פאַבריקאַנט דערציילט מען אַזאַ מעשה:

דער דאָזיגער בחור איז קראַנק געוואָרען. געזעהן, אַז ער האַלט שמאָל, האָט ער געשיקט נאָך א רב. ער זאָל מיט איהם זאָגען ווידוי.

דער רב האָט מיט איהם גענומען זאָגען ווידוי:

אשמנו...

— אשמני — האָט יענער נאָכגעזאָגט.

— בגדנו!...

— בגדנו — האָט ער נאָכגעזאָגט.

— גזלנו...

שווייגט דער חולה.

זאָגט דער רב נאָך אַמאָל

— גזלנו...

ער שווייגט ווייטער.

פרעגט דער רב

— פאַרוואָס זאָגט איר נישט גזלנו?

ענטפערט דער חולה:

— איך וויל נישט אויסזאָגען דעם סוד ווי אַזוי איך בין געקומען צו מיין פאַבריק אוז צו מיינע הייזער.

אין מינכען

— וואָס האָט מען געלערענט אויף דער מינכענער אסיפה.

ביז איצט האָט מען געלערענט: „שנים איחזין בטלית". איצט לערנט מען אין מינכען „ארבעה אבות נזיקין"...

זיינע ווערטער

אין זיין לעצטער רעדע. האָט דער „פיהרער" געזאָגט:

..„דאָס דייטשע פאָלק וועט מיך נאָכגיין".

הלוואי, פון זיין מויל אין גאָט'ס אויערען.

מיט דער אתרוג-שפּראַך
מחותנים וועגן זייערע קינדער

צוויי אתרוגים-הענדלער האָבען זיך משדך געווען. פאַר די תנאים האָבען די מחותנים געשמועסט וועגען תוך, וועגען נדן, הייסט עס.

מיר געבען איבער דעם געשפּרעך.

דער מחותן פון כלה'ס צד:

— דו מוזט דאָך וויסען, אז מיין טאָכטער איז אַ הדר, א קלייניגקייט איר מראה, איר גידול, איר ריח און דער עיקר — איהר כשר'קייט!

דער מחותן פון חתנ'ס צד:

— און מיינער האָט אויך חלילה נישט קיין פגם. ער איז חלילה נישט קיין פסול'ער הדם, עפּעס אָן אָפּגעקלאָפּטע הושענא. ער איז כשר להמהדרין. מקאָן דרייסט איבער איהם מאַכן א שהחיינו... אַנשטאָט די ארבעה מינים, וואָלט איך בעסער געוואָלט האָבען אַזעלכע ארבעה בנים.

יודע העראָוס!..
אַ מעשה שהיה אין וויען הבירה נאכ'ן אנשלוס

איז וויען, נאָכן אַנשלוס, האָט אַ יודישע פרוי בעקומען געבורטס-ווייען. דער דאָקטאָר, א נאַצי, זעהענדיג, אז ער איז גערופען געוואָרען צו א יודישע פרוי, האָט זיך אָפּגעזאָגט צו געבען הילף. די קראַנקע האָט זיך גענומען בעטען ביים דאָקטאָר:

— הער דאָקטאָר. האָט רחמנות, גייט נישט אַוועק. איהר זענט דאָך א מענש, דערפילט אייער פליכט. פאַרגעסט אין דעם מאָמענט אין דער ראַסען-טעאָריע, בעהאַנדעלט מיך פונקט אַזוי ווי אַן אַרישע פרוי.

דער דאָקטאָר איז גערירט געוואָרן פון דער פרויס טרעהרען; איז ער א ווײלע געבליבען שטיין צעמישט. דערנאָך האָט ער אָנגעטין דעם ווייסען כאַלאַט, איז צוגעגאַנגען צום בעט, זיך פאַרקאַטשעט די ערמעל, און מיט כעס א געשריי געטון:

— הייל היטלער!.. יודע העראָוס!..

און עס איז טאַקע אַרויס אַ יונגאַטש מיטן קנאַק.

מאניפעסטאציע פון דער בעפעלקערונג לכבוד פוילענס נצחון.

זונטאג איז פארגעקומען אויף פלאץ 3-ער מאי א מאניפעסטאציע לכבוד דעם איבערנעמען דאס אלזא-שלעזיען. אין דער מאניפעסטאציע האבען זיך בעטייליגט פיעל טויזענדטער מענשען פון דער ראדאמער בעפעלקערונג אהן אונטערשיד פון נאציאנאליטעט און גלויבען. אלע ראדאמער בירגער האבען ענטוזיאסטיש בעגריסט פוילענס נצחון.

אין זעלבען טאג האט זיך פערזאמעלט א גרויסער עולם אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי", וועלכער האט אויסגעהערט דורכן ראדיא די רעדע פון מארשאל שמיגלי רידז צו דער פוילישער ארמעע, פאר דעם אריינמארשירען פון מיליטער אויף דער ציעשינער ערד.

אויף דער פערזאמלונג אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי", וועלכער איז גערופן געווארען דורכן היגען „אזאן", האבען דערנאך געהאלטען רעדעס די ה"ה פראפ. מאלויא, סאלוויק און דזיארעק, וועגען דער נויטווענדיגקייט צו פעראייניגען אלע פאליאקען אונטער איין פאהן.

«פולע מיילער מיט רוישיגע פראזען»

בעת דעם פויליש-ליטווישען סכסוך איז א גרויסער טייל פוילישע צייטונגען ובתוכם דער היגער „דזיען-דאברי" ארויסגעטרעטען קעגען די יודען, וואס האבען דאן ארויסגענומען זייערע געלדער פון פ. ק. א. הגם דאס זעלבע האבען אויך געטוהן ריין-פוילישע פירמעס, האט מען אין תחילת וועגען דעם געשוויגען. טרעט שפעטער האבען די מעהר ליבעראלערע פוילישע צייטונגען דאס בעריהרט, און אנרופענדיג זיי ביי די נעמען, קריטיקירט עפענטליך זייער האנדלונג. היינט הערט מען שוין עפעס אנדערש און מען מוז מודה זיין, אז ווען עס האנדעלט זיך אין געלד, זענען אפילו נישט-יודען און דווקא אזעלכע, וואס רעקלאמירען זיך אזוי קלינגענדיג מיט פאטריאטיזם — אויך גרייט צו לויפען אין פ. ק. א. ארויסצונעמען זייערע קאפיטאלען.

און אט וואס עס שרייבט וועגען זיי דער היגער „דזיען-דאברי" פון די לעצטע טעג:

„אין א מאמענט פון גרויסע ענטשיידונגען פאר פוילען האט זיך געפונען אין ראדאם א היבשע צאהל בירגער, וועלכע האבען פערגעסען וועגען די בעדערפעניששען פון דער מלוכה און ווי רויב-פויגעל נאך א שליאכט — זיך געווארפען צו די פענסטערלעך פון די בענק און שפארזאמקייט'ס - קאסעס, כדי אבצונעמען דעם אריינגעלעגטען קאפיטאל. דער געדראנג אין ק. ק. א. און פ. ק. א. ווי אויך אין פריוואטע בענק און ספולדזיעלניעס, איז געווען אזוי גרויס, אז ער האט איבערגעשטיגען דאס געלויף אין דער צייט פון דעם פויליש-ליטווישען סכסוך. מיט וועהטאג מוזען מיר קאנסטאטירען, אז די פאנישע שטימונג, וועלכע איז צום גליק פארביי, האבען ארויסגערופען, נישט בלויז די פארשטעהער פון דער יודישער געזעלשאפט, נאר אויך אונזערע געבוירענע פאליאקען און איבערהויפט די אזוי גערופענע „אינטעליגענץ", וועלכע רעפרעזענטירט די פרייע פראפעסיעס. אלזא אזא שיכט, וואס איז פערמעגליך און וועלכער רהמט זיך מיט זיין פאטריאטיזם".

אויף די ארימע מענשען, וועלכע האבען געהאט אין די בענק צו 100 און 200 זל. האט „דזיען-דאברי" נישט קיין פערדרוס. „ווען אזעלכע ארימע מענשען האבען געשטרעבט ארויסצונעמען זייערע וועקלאדען, בכדי צו פערזיכערען זייער עגזיסטענץ אויפ'ן פאל פון א מלחמה, קען מען עס נאך בערעכטיגען; עס איז אבער נישטא קיין שום פערענטפער פאר'ן פערמעגליכען אדוואקאט, צי דאקטאר, וועלכער לויפט מיט אימפעט אין ק. ק. א. אדער פ. ק. א. אין א שווערע מינוט פאר דער מלוכה. דאס איז איינפאכע חוריש-קייט".

און „דזיען-דאברי" פיהרט אויס:

„ס'איז נישט ווערט קיין סך דער פאטריאטיזם פון אזעלכע בירגער, וועלכע האבען פולע מיילער מיט פראזען, הויך-שרייענדיג, וועגען זייערע געפיהלען פאר'ן פאטערלאנד און גלייכצייטיג פיהרען זיי זיך אויף נישט בעסער פון פוילענס פיינד. מיט עקעל סטעמפלען מיר די האנדלונג פון אט די מענשען וועמען די געזעלשאפט וועט דאס קיינמאהל נישט פערגעסען".

א פסול לעדות דארף האלטען די צונג צווישען די צייהן.

דער רייכער בן'אק, וואס האט זיך נישט געשעמט צו געניסען פון נדבה-געלדער.

דאס ערשטע מאל האט דער „לינת-הצדק" איינגעארדענט היי-יאר א בוסק-אקציע.

אמת, אז די אינסטיטוציע איז געבליבען שטעקען מיט א דעפיציט פון קנאפע צוויי טויזענד גילדען און דאך זענען פאראן מענטשען וואס מורמלען אונטער דער נאז און קריטיקירען די היינטיגע אקציע. הגם די דאזיגע דערשיינונג איז א גאנץ נארמאלע, א דערשיינונג וואס חוזרט זיך איבער יאהר-יעהרליך בעת די בוסק-אקציעס פון דער „עזרה", אבער קיינמאל איז נישט געפירט געווארן אזא מיאוסע העץ-קאמפאניע ווי עס האט זיך אונטערגענומען צו העצען אויף א אומדערהערטען אופן דער געוו. „עזרה"-אנגעשטעלטער.

מיר, פון אונזער זייט קענען פערזיכערען דעם אנגעשטעלטן, אז ער האט זיך געטראפן אויף א שלעכטען אדרעס, ווייל ה' אנשער, דער פירער פון דער היי-יאריגער בוסק-אקציע, האט ווייט נישט געמיינט צו מאכען געשעפט פאר זיך, נאר ער האט דאס געטון ערליך און געוויסענהאפט.

ה' אנשער ברויך זיך דעריבער ווייניג איבערנעמען מיט די העצערייען פון דעם געוו. אנגעשטעלטען אין דער „עזרה" פון וועמען עס שרייט נעבעך ארויס קרעמערישע קאנקורענץ. אזוי פיעל יאהרען זיך אדומגעפארעט ביי די בוסק-אקציעס און היינט געמוזט צו קוקען, ווי עס מאכען דאס אנדערע. דאס איז א שווערער נסיון און ווי מען הערט, קען ער טאקע נישט אויסהאלטען און לויפט צו אלע קראנקע, וואס זענען געקומען פון בוסק, זיי זאלען אים אבגעבען א „ספראוואזדאניע" וואס זיי האבען געגעסן, וויפיעל בעדער זיי האבען גענומען און בכלל ווי מ'האט זיי בעהאנדעלט. ביי „זיינע" אקציעס האט מען נישט געברויכט געהן פרעגען די קראנקע. זיי זענען אליין געקומען צו אונז אין רעדאקציע מיט טענות געגען דער „עזרה". אפילו שטאטישע בעלי-בתים ווי די ה"ה חיים גאלדבערג און אבא האך האבען איבערגעגעבען „גרוסען" פון בוסק אין „זיינע" צייטען. אט ערשט פאראיאהרען איז געקומען צו אונז דער פערוואלטונג'ס-מיטגליד פון „עזרה" ה' יצחק גרין, וועלכער האט שארף קריטיקירט די בוסק-אקציע פון דער „עזרה". זאל ער זיך א-קלאפ טוהן אין שטערן, וועט ער זיך דערמאנען דער עזות-מצח, וואס האט זיך יאהרען לאנג געקהל'ט אין פילאנטראפישע אינסטיטוציעס פאר גאנץ פיינע פענסיעלעך. מיר זאגען נישט, אז מען טאר נישט קריטיקירען, אלע מעגען, אבער נישט דער געוו. עזרה-אנגעשטעלטער, ווייל ער איז אין דעם פאל פסול לעדות. מיט בודק זיין די קראנקע, מאכט ער זיך נאר לעכערליך און צו לייטיש געלעכטער, ווייל מען זאגט:

1) אז ער האט פאראיארען ביי דער בוסק-אקציע פערדינט 600 זל. זיינע חברים זאגען 300 זל. נישט וויכטיג וויפיעל, אבי לשם שמים האט ער נישט געארבייט.

2) מען זאגט, אז ער האט קיין בוסק מיטגענומען זיינע שוועסטערן און משפחה-לייט. ס'איז גענוג א בלויזער חשד ער זאל פערמאכען ס'מויל און נישט רעדן, איידער ער וועט בעווייזען, אז ס'איז נישט אזוי. צווייטענס, וואלט נישט געווען קיין עוולה, אז דער פרעזעס פון דער עזרה ה' אדלער זאל אויפווייזען, אז זיינע שוועסטער און משפחה האבען פאקטיש יא בעצאהלט און נישט נהנה-געווען פון דער עזרה'שער בוסק-אקציע, כדי ס'זאל פעסטגעשטעלט ווערען, אז דער חשד איז נישט בעגרינדעט. (חושד זיין קען מען יעדען. אפילו דעם קיסר. מען דארף נאר פון א חשד זיך ריינוואשען).

3) ער איז מחויב צו וויסען, אז די עזרה איז שולדיג געבליבען פאראיארען אין בוסק, בערך טויזענד זלאטעס דעם פענסיאנאט „דריי רויזען". קען אפשר זיין, אז דאדורך, וואס דער ראדאמער קרעדיט איז אין בוסק קאליע געווארען, האט היינט דער פענסיאנאט געוואלט פערהאלטען די זאכען פון די קראנקע.

אנשטאט אויסצופארשען די קראנקע מעשה-פראקוראר, וואלט ער בעסער געטוהן, ווען ער זאל אבגעבען א דין וחשבון וויפיעל טויזענדטער זלאטעס ער האט ארויסגענומען פון עזרה, בוסק און בית-יתומים אין משך פון פיעל-יאהרען פאר פענסיעס.

עס איז זיכער נישט שעהן, ווען דער דאזיגער יונגערמאן, וואס ווארפט פאר אנדערע ביזנעס און געלדגייציגקייט, זאל זיין רוהיג מיט זיין געוויסען, אז ער האט גוט געטוהן, וואס ער האט גענומען פעטע פענסיעס אין פילאנטראפישע אינסטיטוציעס, אלס א טאטענס א קינד, אלס א זוהן פון א רייכען הויז-ווירט, וואס האט א ריזיג צוויי-שטאקיג הויז. אלס אזעלכער האט ער געברויכט ארבייטען „האנאראווע" אהן שום בעלוינונג. עפעס איז דא ווייט נישט אין ארדנונג. ס'איז א שרייענדיגע סתירה, ווען ער האט אזוי חס אויף א שיסעלע זופ. (ביים ה' מרדכי לענגער האט ער געפאקט אנ'עבירה, אז ער האט געגעסען א שיסעלע זופ צו פרובען דאס געקעכטס) און מען מאכט א עפענטליכען נעליארעם, און אליין שעמט מען זיך נישט נהנה צו זיין אלס רייכער זוהן פון קהל'ס געלד. אלס „מוטיגער" מענש וואס מעלה-גרה'ט אזוי פיעל וועגען עטיק, פרעסטיזש און געלד-גייציקלאזיקייט, ווי האט זיך געקענט צוקלעבען צו זיינע הענד אזא געלד, וואס איז געווארען געשנארעט, אויסגעבעטעלט מיט דער „רויטער פאטשיילע" דורך די פילאנטראפישע אינסטיטוציעס, וואו ער האט געארבייט — מעג אפילו זיין אין דער פארם פון פענסיע? ווי אזוי האט זיין „כשר'ע" נשמה געקענט דאס אריבערטראגען?

אליזא פאניע האצמעך, קודם כל שטעלט צונויף א חשבון וויפיעל טויזענדטער זלאטעס ס'האבען בעטראפען אייערע פענסיעס אין עזרה, בוסק, בית-יתומים. דערנאך, אז איהר וועט עס צוריקגעבען (איהר ברויכט מאכען אזא „גרויסמוטיגען" זשעסט. ס'קליידט אייך צום פנים און אייער גרויס הויז ערלויבט דאס אויך), אז ס'זאל זיין א צושטייער אויף די דעפיציטען פאר די דערמאנטע אינסטיטוציעס, וועט איהר מעגען רעדען און אפילו קריטיקירען גאנצע 24 שעה אין מעת-לעת.

ביז דאן, אבער, שווייגט און געהט בעסער אין חדר אריין זיך לערנען אביסעל דרך ארץ און א שייטעל עברי, אז דער עם הארץ אייערער זאל נישט ארויסרייסען די אויגען ביי יונג און אלט.

דעם ה' אנשער ראטען מיר אזא איינעם צוציהען צו פעראנטווארטליכקייט פאר בייזוויליגע רכילות און פאר שענדען עפענטליך אנ'ערליכע אינסטיטוציע, וועלכע ער קאמפראמיטירט בכיון צו שעדיגען איהר טעטיגקייט לטובת די יודישע ארימע קראנקע. נאר אויף דעם וועג איז מען משלח אזא מין פגע-רע.

וואו און ווי אזוי!

צו געבען צו וואשען, פארבען, רייניגען פוטערס, לעדער, שיך און וועש?

מאדערנע מעכאניזירטע אנשטאלטען
פון דער כעמישער פארבעריי און פראלניע
פון פוטער'ס, לעדער'ס, שיך-ווארג
און וועש

A. HEMPEL

אין ראדאם — טעל. 19-70

צענטראלע אויף דער אלטער שטאדט 7
פיליע נומ. I זשעראמסקי נומ. 1
" " II " " 21
" " III " " 59
" " IV טראגוטטא " 11
פיליע נומ. V סקארזשיסק סטאשיצא נומ. 10

לייטער פון דער טעכנישער אבטיילונג

ALFRED HEMPEL

פיהרט אויס פאכמעניש און סאליד

דויערענדע פארבען פון דאמען און מענער - גארדעראבע, וואל, ביינוואל, פוטער'ס, לעדער, לעדערנע גארדעראבעס לאטשען, פעדערען, זאקען, לייווענט, פילס א. ד. גל.

די איינציגע אין קעלצער וואיעוו. פירמע, וואס פיהרט אויס כעמיש - טריקען דאס רייניגען פון דאמען און מענער - גארדעראב, פוטער, דיוואנעס ווי אויך דאס אויפפרישען פון מאנטלען און פאלטענס

א ספעציעלע וועש - אבטיילונג:

צו וואשען העמדער, קעלנער, מאנזשעטען. פויערהאנגען א. ד. גל. ווערט אויסגעפיהרט אהן צומישונג פון פלארק, און אהן צומישונגען, וועלכע זענען שעדליך פאר דער וועש, מיט א שענעם זילבערנעם גלאנץ.

פערזיכערט די ג. קליענטעלע אז:

1) עס ווערט אויסגעהיטען פאר שאדען, פערפיהרונג
2. עס דעפארמירט נישט דעם שניט פון אנצוג
3. פערהיט פון פערלירען די נאטירליכע פארבען
4. פערהיט פון איינלויפען מאטעריאל
5. פערהיט פון פערלירען דעם גלאנץ און די עלאסטישקייט
6. עס ווערט דערהאלטען דער פאסאן
7. פרישט - אויף די קאלירען
8. דערהאלט די אפעראטור
9. פערהיט די פעדים און די געוועבען פון מאטעריאל
10. שטעלט צופרידען די פערלאנגען פון היגיעניע און גוטען געשמאק.

די נייע טעכניק און די 20 יעהריגע רוטין, פאכקענטניס פון דער לייטונג בעפולמעכטיגט די פירמע צו פערזיכערען די ג. קליענטעל, אז די איהר אנפערטרויטע רעקאמאנדירונגען, ווערען אויסגעפיהרט סאליד, פאכמעניש און צו דער צייט, צו דער בעסטער צופרידענהייט פון דער קליענטעלע.

דער ברייטער פאך-פערנעם, ווי אויך די ראציאנעלע רעארגאניזאציע גיבען די מעגליכקייט פון ביליגען, שנעלען און סקרופולעזע אויספיהרונג פון די עמפפעלונגען פון די קליענטעל.

מיר בעטען העפליך צו שענקען
פילשטענדיגען צוטרוי אונזער פירמע
פרייזען נידריגע! פרייזען נידריגע!

מיט אכטונג:
Nowoczesne Zmechanizowane Zakłady
Farbiarnia i pralnia chemiczna
Pralnia bielizny
A. HEMPEL

צוזאמענפליה פון פעפעסישע יוגענד אין ראדאם.

פון דער ראדאמער אומגעגענט זענען זיך צונויפגעקומען אהער גרעסערע גרופען פון דער פעפעעסישער יוגענד.

דעם רעגיאנעלען צוזאמענפאהר האט געעפענט דער לידער פון דער היגער פ. פ. ס פרעזידענט גזשעטשנאראווסקי, וועלכער האט ארומגערעדט די ראליע און די אויפגאבען פון דער סאציאליסטישער יוגענד. ער האט גערופען די ארבעטער-יוגענד צום קאמף אונטער די פעהנער פון פ. פ. ס. פארן סאציאליזם, פאר פרייהייט און ארבעט. „מיט פוילען — האט פרעז. גזשעטשנאראווסקי געזאגט — מוז רעגירען דאס ארבעטער-פאלק. מיר וועלען נישט אבשטעהן אין קאמף, כל זמן ער וועט נישט איבערנעמען די מאכט אין לאנד. די רעאקציאנערע כוחות ווילען ארייננציהען די יוגענד אונטער זייערע איינפלוסען. זיי ווילען שמידען די יוגענד אין קייטען פון פאשיזם און אויסנוצונג. דאס איז אנ' אומזיסטע טרחה, ווייל די ארבעטער יוגענד, ווייסט אויסגעצייכענט, אז איר ארט, זענען די רייהען פון דער פוילישער סאציאליסטישער פארטיי און, אז איהר ציעל איז דער קאמף מיט דער רעאקציע".

נאך דער דערעפענונג פון צוזאמענפליה, האט זיך פארמירט א צוג, וואס האט מארשירט מיט טראנספארענטען און ארקעסטער איבער דער פאסא, זשעראמסקי. רוויינסקא, אויף לעגיאנען-פלאץ (קיילעכדיגער מארק) האט א דעלעגאציע געלעגט א קראנץ ביים לעגיאנען-דענקמאהל. נאך א דעפילאדע ביים מאגיסטראט איז דער גרויסער מאניפעסטאציע-צוג אוועק אויפן צמענטאזש, וואו ער האט געלעגט א קראנץ אויף די קברים פון די געפאלענע העלדען אין דער פוילישער רעוואלוציע, אין קאמף מיטן צאראט און פאר דער פוילישער אונאבהענגיגקייט.

אויף דער אקאדעמיע אין ארבעטער הויז האט דער פארשטעהער פון דער צענטראלע יוגענד-אבטיילונג פון פ. פ. ס. אדוו. גארליצקי, גערעדט וועגען דער פאשיסטישער געפאהר געגען וועלכער ס'איז נישט בלויז א קאמף מיט א פאליטישער דאקטרין, נאר א קאמף פאר דער ווירדע און פרייהייט פון מענש. רעדענדיג וועגען די סיים-וואהלען, וועלכע קומען פאר דעם 6 ליסטאפאד, האט ער ערקלערט, אז פ. פ. ס. מיט דער „סטראניטסווא לודאווע" קעמפען פאר א דעמאקראטיש פוילען.

די וואַהל-פאַרבערייטונגען אין ראַדאָם צום סיים און סענאַט.

50000 וואַהל-בערעכטיגטע — 5 יודישע עלעקטאָרען — שוין די נאָהנטסטע טעג וועט מען וויסען די נעמען פון די ראַדאָמער דעפּוטאַטען —

עס האָבען זיך שוין געענדיגט די אַרבעטען פון צונויפשטעלען די רשימות פון די וועהלער צום סיים. די צאָהל וואַהל-בערעכטיגטע אויפן ראַדאָמער שטח בעשטעהט בערך פון 50 טויזענד. די וועהלער-רשימה פון גאַנצען קרייז איז שוין געוואָרען אריינגעשיקט אין דער קרייז-וואַהל-קאָמיסיע. עס זענען שוין אויך געוואָרען צוגעשיקט צום פאָרזיצער פון דער קרייז-קאָמיסיע, די פּראָטאָקאָלען מיט'ן אויסוואַהל פון דעלעגאַטען אין קאָלעגיום, וועלכע זענען געוואָרען בעשטימט פון די טעריטאָריאַלע זעלבסטפערוואַלטונגען און פון די ווירטשאַפטליכע, פּראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס.

דעם קומענדיגען דאָנערשטאָג קומט זיך צונויף דאָס וואַהל-קאָלעגיום, כדי פעסטצושטעלען די קאַנדידאַטען-ליסטעס אויף דעפּוטאַטען.

דער היגער „אָזאָן" האָט בדעה געהאַט ארויסצושטעלען אויף זיין ליסטע אַלעקסאַנדער ניעדבאַלסקי, דיר. פון דער אַגראַר-שולע אין וואַצין, הינטער ראַדאָם. דיר. ניעדבאַלסקי איז געוועזען סיים-דעפּוטאַט און סעקרעטאַר פון פּאַרלאַמענטאַרישען קלוב פון „פּיאַסט". דיר. ניעדבאַלסקי האָט די פּראָפּאָזיציע צו קאַנדידירען צום סיים פון „אָזאָן" נישט אָנגענומען. ס'ווערט דעריבער דערמאָנט דער נאָמען פון פּראָפ. מאַלויא, וועלכער זאָל ארויסגעשטעלט ווערען אַלס קאַנדידאַט פון היגען „אָזאָן". ס'איז אָבער נישט בעוויסט.

דער קאָזשעניצער פּאָוויאַט, וועלכער איז פעראייניגט צום ראַדאָמער קרייז, פאָדערט א רעפּרעזענטאַנט אין סיים. דער דאָזיגער פּאָוויאַט ווערט רעפּרעזענטירט אין וואַהל-קאָלעגיום פון 60 דעלעגאַטען, וואָס בילדען א בעדייטענדען כח. ראַדאָם, וואָס איז ביז היינט געוועזען רעפּרעזענטירט דורך צוויי דעפּוטאַטען, וויל די דאָזיגע פאָרשטעהערשאַפט דערהאַלטען אויף ווייטער אין סיים.

די לייטענדע אָרגאַנען פון „אָזאָן" ווילען, אַז איינער פון די דעפּוטאַטען פון ראַדאָמער קרייז, זאָל זיין א טוער פון וואַרשאָווער „אָזאָן". (ר.)

* * *

אין וואַהל-קאָלעגיום פון ראַדאָמער קרייז האָבען אויך דעלעגירט פאָרשטעהער די האַנדעל'ס-קאַמער אין סאָסנאָוויעץ, האַנדווערקער-קאַמער אין קעלץ, אַדוואָקאַטען-קאַמער אין לובלין און די דאָקטוירים-קאַמער אין קראָקא. די אַלע אויסגערעכענטע קאַמערען האָבען זייערע עקספּאָזיטורען אין ראַדאָם און דערפאַר זענען זיי בערעכטיגט צו זיין פערטרעטען דורך זייערע עלעקטאָרען אין וואַהל-קאָלעגיום, וועלכער בעשטימט די קאַנדידאַטען אויף דעפּוטאַטען.

צווישען די עלעקטאָרען פון די סאָסנאָווצער האַנדעל'ס-קאַמער, איז אויך דעלעגירט געוואָרען ה' פּיאָטר פרענקל אַלס ראַטמאַן פון די סוחרים-פעראיין אין דער סאָסנאָווצער האַנדעלס-קאַמער; פון דער האַנדווערקער-קאַמער אין קעלץ איז צוו. אנד. דעלעגירט ה' שמואל איידעלבוים אַלס ראַטמאַן פון האַנדווערקער-פערבאַנד אין דער דערמאָנטער קאַמער. פון די אַדוואָקאַטען-קאַמער און דאָקטוירים-קאַמער איז קיין יודישער דעלעגאַט נישטאָ. די לעצטע צוויי שיקען נאָר צו צוויי עלעקטאָרען, אָבער פון ביידע איז, ווי געזאָגט, נישט געשיקט געוואָרען קיין איין יודישער אַדוואָקאַט, אָדער דאָקטאָר.

אויף דער דאָקטוירים-קאַמער ווינדערט זיך מעהר ווי אויף דער אַדוואָקאַטען-קאַמער, ווייל די לעצטע האָט א קליינע צאָהל יודישע אַדוואָקאַטען אין ראַדאָם (אינגאַנצען 4) דאַגעגען יודישע דאָקטוירים אין ראַדאָם זענען פערהאַן אין א פיעל-פאַכיג גרעסערע צאָהל.

בעת די פריהעריגע סיים-וואַהלען, האָט די דאָקטוירים-קאַמער דעלעגירט צווישען איהרע צוויי פאָרשטעהער, אויך דעם יודישען דאָקטאָר וו. פינקעלשטיין.

ס'וועט אַלזאָ זיין ס"ה צווישען די עלעקטאָרען פון ראַדאָמער וואַהל-קרייז, נאָר 5 יודען, די ה"ה: פּיאָטר פרענקעל, שמואל איידעלבוים, ד"ר פאַסטמאַן, יונה זילבערבערג און מ. באַרמייסטער. די לעצטע דריי קומען פון שטאָדט-ראַט, וועלכער האָט געשיקט אין וואַהל-קאָלעגיום 20 עלעקטאָרען.

די שטעלונג פון די יודישע עלעקטאָרען אין בעצוג צום אויסוואַהל פון קאַנדידאַטען אַלס ראַדאָמער סיים-דעפּוטאַטען, איז נאָך נישט בעוויסט.

Enrilo
Wyborna kawa
szybko gotowa i tania

365 מיטאָגען פאַר די אַלטע לייט און מושב-זקנים.

נישט יעדע יודישע געמיינדע פערמאָגט א מושב-זקנים; אַנ'אַנשטאַלט פון זעהר הויכער הומאַניטעט. ראַדאָם בעזיצט אַזאַ וויכטיגען אַנשטאַלט א דאַנק די אונפערגעסליכע מנדבים מבית-בעקערמאַן ז"ל. דערפאַר ליגט אויף דער יודישער בעפעלקערונג אין אונזער שטאָדט א הייליגער חוב די ירושה צו היטען און שטיצען מיט אַלע מעגליכע קרעפטען.

אין די לעצטע טעג, ווען עס ווערט אַזוי אָפט איבערגע'חזר'ט די תפילה אל תשליכנו לעת זקנה, איז דורך דער איניציאַטיוו פון א גרופּע מענשען ענטשטאַנען איינצופיהרען פאָלגענדע תקנה:

אויסצוגעפונען מענשען ביי אונז אין שטאָדט, וואָס זאָלען אויסהאַלטען מיט איין טאָג בעשפייזונג די אַלטע לייט. צו דעם צוועק מוזען מיר געפונען 365 פערזאָנען, וועלכע וועלען זיך מתחייב זיין — יעדער אויסצוהאַלטען אין משך פון א יאָהר, איין טאָג די זקנים און זקנות מיט א מיטאָג — איש כפי ערכו. אַזאַ מיטאָג ברויך קאָסטען אַנ'ערך פון 15 ביז 20 זלאָטעס. דורכשניטליך ברויך מען פאַר 30 פּערזאָן בערך 10 קילאָ פלייש און צודאַטען אויף א זופּ א. ז. וו.

די ערשטע וועלכע האָבען דעקלאַרירט זענען פאָלגענדע:

מיכאל טאָובער — ו. טבת, מרדכי דען — פּורים, שלמה קורץ י"ד אָב, לייב נאַרימבערסקי כ"ג טבת, פּנחס זיסקינד ב" אָב, הירש דאַנציגער צום גדליה, טוביה רוטמאַן י"א שבט — סעלים ראָטענבערג — 24/XII, ליפּא ווייצהענדלער 24/III שמאי עהרליך — ער"ש, יעקב קאַרמאַן 1/I ד"ר פאַסטמאַן יום א" דראש השנה, די גמינע — 8 טאָג פּסח.

עס ווערט אַלזאָ געבעטען די חשובע בעלי בתים, יעדער זאָל זיך אויסוועהלען א טאָג אין יאָהר, צב"ש א יאָהרצייט, א געבורטס-טאָג, אָדער אַנ'אַנדערען טאָג וועלכען דער מנדב געפינט פאַר זיך פאַר פּאַסענד צו דעקלאַרירען.

דאָס מושב זקנים וועט פיהרען א ספּעציעלע עווידענץ און וועט זיך 3—4 טעג פאַר יעדענס טערמין פערשטענדיגען מיט דעם שפּענדער וועגען דעם אָרט מיטאָג.

ספּעציעלע דעלעגאַטען וועלען אייך בעזוכען און ס'ווערט געבעטען צו געבען דעקלאַראַציעס.

יעדען שבת וועט מען אין שוהל און בית-המדרש ביים דאַווענען, די מנדבים פון דער פערגאַנגענע וואָך, דערמאָנען מיט א מי שברך.

די ציטוו. פערוואַלטונג פון דער פונדאַציע בעקערמאַן

ŻĄDAJCIE
TYLKO
„RIKSZA"
GUM..?
JEDWABNE

„דאָס פערשפּרייטען שעדליכע קלאַנגען וועגען אַ מכלומרש'טען פּאָגראָם אויף יודען אין אָדזשיוואָל".

אונטער דעם דערמאָנטען קעפּעל לייענט מען אין די היגע פּוילישע פּרעסע („דזיען-דאַברי") פאָלגענדע נאָטיץ:

„זינט עטליכע טעג קרייזען אַרום אין ראַדאָם עקשנות'דיגע קלאַנגען וועגען א גרויסען פּאָגראָם אויף יודען, וועלכער האָט געזאָלט פּאַרקומען אין אָדזשיוואָל. די דאָזיגע קלאַנגען זענען ענטשטאַנען אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן אַדורכפאָהרען דורך אונזער שטאָדט א אויטאָ מיט א פּלוטאָן פּאָליציי אין שטאָהלענע העלמען, וואָס מיר האָבען אָבסערווירט פאַר עטליכע טעג. אין דער ווירקליכקייט שטעלט זיך פאַר די זאַך נישט געפעהרליך. דעם פערגאַנגענעם פרייטאָג איז געקומען צו אַנ'אינצידענט צווישען אַ קריסט און אַ איד אין אָפּאַטשנע, בעת וועלכען ס'איז אויסגעבראָכען אַ געשלעג, אין וועלכען ס'האָבען גענומען אַנטייל די עדות פון געשעהעניש. די אַלאַרמירטע ראַדאָמער פּאָליציי איז אַוועק אויפ'ן אָרט פון פּאַרפאַל און פעסטגעשטעלט פולשטענדיגע רוה, ווייל דאָס אויבענבעשריבענע געשעהעניש האָט זיך פערענדיגט מיט א קליינע אַוואַנטורע, נישט ברענגענדיג מיט זיך קיין שום פאָלגען".

די פּוילישע צייטונג, וואָס ברענגט די דאָזיגע ידיעה, ענדיגט איהר נאָטיץ מיט די ווערטער:

„פּאַרוואָס די פּראָפעסיאָנעלע רכילות'ניקעס און פּאַניקער האָבען פערשפּרייט אַזעלכע קלאַנגען וועגען א יודען-פּאָגראָם, דאָס קענען מיר נישט אויפקלערען".

אבטיילונג פאַר אַסטראָוויעץ, אָפּאַטאָוו, וויערזשבניק און אומגעגענד.

אהרן פרידענטאַהל.

ראַסען-טעאָריע און האַסען-טעאָריע.

עס איז א שטענדיגער וכוח וועגען אָריגינאַל און קאָפּיע. עס איז אַנ'אייביגער פּלאָנטער וועלכען ס'איז שווער אויפצוקלערען.

ביי יעדע ערפינדונג, ביי יעדע גייסטיגע ערשיינונג ענטשטעהט צוזאַמען מיט דער ערפינדונג און ערשיינונג דער פּ ר אָ ב ל ע ם פון אָריגינאַל און ק אָ פּ י ע, ווער עס איז געוועזען דער ערשטער אויטאָר, דער אַזוי גערופענער פאָטער פון דער ערפינדונג, אָדער ערשיינונג; אַזוי איז געוועזען ביים ערפינדען אַמעריקא, ביים צעפּעלין, ביים ארויסרופען די וועלט-קריג און לעצטענס ביי די ראַסען-טעאָריע.

אויב ביי די אַלע ערפינדונגען, וועלכע געהערען שוין צו דער היסטאָריע איז נאָך ביז יעצט נישט פערהאַנען קיין איינהייטליכע מיינונג וועגען זייער ערשטען אויטאָר, איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז די גאָר לעצטע ערפינדונג, די ראַסען-טעאָריע, האָט בעשטימט נאָך נישט קיין פעסטגעשטעלטע גענעאַלאָגיע.

דאָ ווי דאָרט בעמיהט זיך יעדעס לאַנד צוצושרייבען די בעטרעפענדע ערפינדונג זיין בירגער, און דערפון נעממ זיך די מיינונגס-פערשידענהייט.

די ערפינדונג פון „פיהרער" א. נ. ראַסען-טעאָריע האָט שוין אין טהייל לענדער געעפענט דעם וכוח וואו עס איז דער אָריגינאַל און וואו די נאָכמאַכונג; דער דוטשע אין איטאַליען, וועלכער האָט לעצטענס איבערגענומען די היטלעריסטישע תורה האָט פאַר זיינע אָנהענגער אין טריעסט „אויפגעקלערט", אַז נישט בלויז ער האָט די טעאָריע נישט איבערגענומען פון קיינעם (ס'פּאַסט דאָך נישט, אַז א דיקטאַטאָר זאָל נישט זיין דער קלוגסטער) נאָר ער איז דער שעפער פון דער ראַסען-טעאָריע א. ז. וו.

פון ענגלאַנד ווייטער קומט צו גיין בערנאַרד שאָו און זאָגט, אַז די דאָזיגע טעאָריע איז א פּלאַגיאַט פון יודישען אתה בחרתנו. קומט אַלזאָ אויס לויטן ענגלישען פירוש, אַז די ראַסען-טעאָריע ווערט צוגעשריבען אונזער יודישען יחוס, ד"ה מיר יודען האָבען ארויסגעבען דער וועלט (אויסער די ביבעל, מאָנאָטעאיזם) אויך א ראַסען-טעאָריע, וועלכע ווערט ווי אין אַלע עהנליכע פאַלען געווענדעט געגען איהר רעכטליכען נעסטאָר.

* * *

עס איז א שפּאָס פון גורל, צוזעהענדיג ווי טויזענדער אידעען ווערען אויסגעקרומט, דאַן ווען עס האַנדעלט זיך וועגען יודען; אויך דאָ ווערט אַנ'אידעע פערהינקט. ווייל אויב מיר זענען נישט אייפערזיכטיג וועגען די בכורה-רעכט פון ראַסען-פּראָבלעם זענען מיר אָבער פיהלבאַר אויפן יודישען כבוד און מיר וואַרפען אָב דעם כבוד פון צושרייבען אונז יודען די נעסטאָרשאַפט פון די ראַסען-טעאָריע.

אתה בחרתנו ביי יודען איז א דאָגמע, וועלכע שטרעבט צו דערהאַלטען די יודישע אייגענאַרטיגקייט, דעם הן עם לבדד ישכון, אָבער דאָס יודישע פ אָ ל ק ה אָ ט גלייכצייטיג געהאַט פליכטען צום גר, וועלכען מען מוז ליבעראַל בעהאַנדלען: וזכרתם כי גרים הייתם בארץ מצרים. די טאָלעראַנץ-בעציהונג האָט דאָמינירט איבער אַלץ.

ביי יודען איז דער אתה-בחרתנו געוועזען אַנ'אַסעקוראַציע געגען אַסימילאַציע, אָבער גלייכצייטיג האָט דאָס יודישע פאָלק מקריב געוועזען 70 אָקסען צום שלום און וואוילשטאַנד פון די 70 פעלקער.

דאָס איז געוועזען די יודישע ראַסען-טעאָריע, וואָס איז אין פולשטענדיגען געגענזאַץ צום היטלעריסטישען ראַסען-געזעץ מיט זיינע קאָנצענטראַציע-לאַגערען, בורגענלאַנד-וואַנדערונגען א.ד.ג. אויב דער יודישער אתה בחרתנו הייסט ביים ענגלישען שרייבער ראַסען-טעאָריע הייסט דער היטלעריסטישער געזעץ האַסען-טעאָריע, ווייל דאָס איז די ריכטיגע לעהרע פון זיין טעאָריע, וועלכע דיקטירט שנאה און האַס צו יודען און צו אַלץ וואָס ציהט זיין שטאַם פון יודען.

א יודישער קעניג האָט בעדאַרפט קענען 70 שפּראַך אום פערזענליך צו קענען אויסהערען די ווענדונגען פון אַלע אונטערטאַנער אין זייער אייגענער שפּראַך (אַזאַ ליבעראַלע בעציהונג האָט פערפּליכטעט יודען) דאַגעגען די (ראַסען) האַסען-טעאָריע האָט געשטעלט אין איהר שפּיץ דעם „פיהרער" וועלכער קען קוים „זיין" דייטשע שפּראַך (לויט פויכטוואַנגער)

* * *

דאַן ווען מען רעדט שוין וועגען איינפלוס פון יודען אויף די גרויסע וועלט-פיהרער איז כאַראַקטעריסטיש, דאָס דוזוועלטס אַפּעל, וועלכער האָט זיך פערענדיגט מיט די זעהר שעהנע פראַזע, „סיי ווי ענדיגט זיך דאָך יעדע קריג מיט א שלום, איז דאָך גלייכער באַלד אָנצוהויבען מיט שלום" איז פּאַראַפראַזירט פון אבן העזרא, (געלעבט מיט 846 יאָהר צוריק) וועלכער האָט דאָס זעלבע געזאָגט מיט די ווערטער: אחר אשר אחר מות תחיינו, למה בחיינו תחפוץ תמיתנו, סיי ווי וועסט דו אונז צוריק לעבעדיג מאַכען, צו וואָס הייסט דו אונז שטאַרבען.

יאָ, ווי עס זאָל נישט זיין, די גרויסע גייסטער פון אונזער צייט ציהען זייער יניקה פון די גרויסע יודישע שאַפונגען זאָל דאָס אונז ערמוטיגען אין היינטיגע פערוואָלקענטען פעריאָד.

דאס לעבען אין קעלץ.

אויסגעפיהרט דעם טויט־אורטייל איבער׳ן מערדער פון א יוד. משפחה.

ווי ס׳איז בעוויסט, איז זיינער צייט די יודישע עפענטליכקייט אויפגעצי־טערט געווארען פון דרייסטען אויסגע־פירטען מארד אויף א יודישע פאמיליע אין סטאווי (היינטער יענדזשעיוב) נאך א קורצע צייט זענען די מערדער גע־כאפט געווארען און גע׳משפט געווארן דורכן קרייז־געריכט.

דער הויפט־מערדער סט. קאשינסקי איז פערמשפט געווארען צום טויט, דורך הענגען. דער פערמשפטער וואס איז געזעסען אין דער שוו. קזשיסקער תפיסה האט אפעלירט, און אויך דאס אפעלאציע־געריכט האט דעם אורטייל באשטעטיגט. דער פערטיידיגער האט זיך דאן געווענדען צום מליכה־פרעזי־דענט וועגן בעגנעדיגונג, וועלכע איז נישט בעריקזיכטיגט געווארען.

היינטיגע וואך איז אויסגעפיהרט גע־ווארען אויפן הויף פון דער שוו. קזשיסקער תפיסה דער טויט אורטייל דורכ׳ן ספעציעל געקומענעם תליון פון ווארשא, ביי דער בעטייליגונג פון דער תפיסה־מאכט.

יום־כפור אין קעלץ

דער היי־יעהריגער יו״כ, איז גע־שטאנען אונטער׳ן איינדריק פון די שווערע יודישע לאגע, און כון לעצטענס פערשטארקטען וואוקס פון אנטיסעמי־טיזם. די קהלה האט זיך געווענדען צו די מאכט, וועגען פערשטארקען די פא־ליציי־וואכען ביי די בתי־תפלות.

פאר כל־נדרי, האבען אין דער שטאדט־שוהל, כוליגאנעס אריינגעווארפען שטיינער. אויך האט מען געווארפען שטיינער אין ביהמ״ד פון כענ־טשינער רבי׳ן ר׳ אברהם׳לע גאלדבערג. צום גליק האבען די שטיינער קיינעם געשאדענט. אין אלגעמיין האט דער יו״ט געהאט א רוהיגען פערלויף. דעם עולם האט אומעטום געשמאק געדאווענט.

מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דער פאמיליע **גאלדבלום**
צוליב׳ן טוידט פון זייער פרוי און מוטער
צ ר ט ל ע״ה
זאל אייך גאט טרייסטען אין אייער גרויסען צער!
מאיר זאמער, שבתי זאמער.

דעם ה׳ **אליש גאלדבלום** און פאמיליע
צוליב׳ן טוידט פון זייער **פרוי און מוטער**
דריק איך אויס מיין טיפסטען מיטלייד
יעקב שלאדאווסקי

טעאטער־נאטיצען

אין קורצען קומט קיין קעלץ די בע־ליבטע יודישע פאלקס־זינגערין, מייס־טערין פון יודישען פאלקס־ליד, לאלא פאלמאן, וועלכע וועט אויפטרעטען אין זאל פון טעאטער „פאלסקי“ מיט א פארגרעסערטען אנסאמבל.

האנדעלס־קאמער וועהלט דעלעגאטן
צו די קרייז־ס״ים וואהל־קאמיסיעס

אויף די לעצטע פלענאר־זיצונגען פון די סאסנאווצער האנדעלס־קאמער, זע־נען בעשטימט געווארען דעלעגאטען צו די בעזונדערע קרייז־קאמיסיעס. אין קעלצער קרייז איז בעשטימט געווארען אויף דער אלגעמיינער צאהל פון 8 דעלעגאטען, דער יוד. פארשטעהער פון ארטיגען קליינהענדלער־פעראיין ה׳ חיים פאכעל.

גרויסע לעגיאניסטישע פייערונגען אין קעלץ.

ווי מיר האבען שוין געמאלדען איז אויפ׳ן פערגאנגענעם זונטאג בעשטימט געווארען גרויסע לעגיאניסטישע פייע־רונגען, מיט א מאנומענט־ענטהילונג. אין די פייערונגען האבען זיך בעטיי־ליגט אלס פארשטעהער פון דער רע־גירונג, דער באהן־מיניסטער פולק. אולריך און גענ. סאסנקאווסקי, ווי אויך פיל דעלעגאטען פון די ארומיגע שטעט פון דער וואיעוואודזטווע.

די רעדעס פון די רעגירונ׳ס־פאר־שטעהער זענען טראנסמיסירט געווארן דורכן ראדיא.

• • •

אין צוזאמענהאנג מיט די פייערליכ־קייטען איז אויך פארגעקומען א צוזא־מענפאהר פון „יונגען אזאן“. די בא־טייליגטע אין צוזאמענפאהר האבען דעמאנסטרירט איבער די גאסען און גלייכצייטיג געמאכט אנטי־יודישע אויסרופען.

זונטאג איז אויך פארגעקומען איבער די גאסען א מאסען־צוג, אין וועלכען ס׳האבען זיך אויך בעטייליגט קינדער פון די יודישע שולען.

אין זעלבען צוג זענען אבער אויך פראנק און פריי. אן שטערונג געטראגן געווארען טראנספאראנטען מיט אויפרו־פען, ווי: „נידער מיט די יודען“, „קיעלץ אן יודען“ א. ד. ג.

רינג פון מיטאגען פארן קעלצער זקנים־הויז

פאלגענדע פערזאנען האבן געגעבען פרישטיק און מיטאגען פארן קעלצער זקנים־הויז, וועלכע די פארוואלטונג דאנקט:

פארגאנגענע וואך:

פרייטאגצונאכט (כ״ז אלול), סעודת שבת, משה גורעוויטש, צו דער יאהר־צייט פון זיין פאטער הערצקי נ. ע., זונטאג, די ערשטע נאכט ראש־השנה, אברהם גאטליב און פרוי, מאנטאג א׳ ראש־השנה, לעאן אלטשילער און פרוי, דינסטאג, ב׳ ראש־השנה, מיטאג, י. גרינבערג (פארט־עטען־אנשטאלט), מיט־וואך, מיטאג שמואל מאנעלא, דאנער־שטאג, מיטאג, יואל פרידמאן און פרוי, פרייטאג, מיטאג, ד״ר יעקב שאץ און פרוי, צו דער יאהרצייט פון זייער מו־טער גיטל מאובערגער נ. ע. שבת, מיטאג, ברידער סענדער און מאטל צוקערמאן, צו דער יאהרצייט פון זייער פאטער חיים נ. ע.

צוטל גאלדבלום נ. ע.

ערב יום־כפור האט דאס יודישע קעלץ באגלייט צו איהר אייביגער רוה פרוי צוטל גאלדבלום, די פרוי פון באקאנטען קעלצער בעל־הבית אלי׳ גאלדבלום. זי האט געשטיצט פיל ארימע יודישע שכנים און סתם נויטבע־דערפטיגע יודען. זי האט אויך גאנץ אפט ארויסגעהאלפען בכבודיגע יודען, בני תורה, וועלכע האבען זיך צו איהר געווענדען נאך שטיצע.

תנצב״ה.

דאס אונפערגלייכליכע מיט זיינע פארשריפטען ביכעלע פון ד״ר א. אעט־קער א. נ. „א גוטע ווירטין באקט אליין“, איז צו בעקומען אין אלע קא־לאניאל־געשעפטען און בוכהאנדלונגען. די פרייז איז פערקלענערט אויף 30 גראשען. דאס ביכעלע איז נישט צום אבשאצען, געבענדיג א סך פארשריפטן אויף געבעקס און אנד.

געשאנק פאר די פאליאקן פון נאך דער אלזע

דער פעראיין פון די ארטיגע אפטיי־קער האט איבערגעגעבען דעם וואיע־וואדע ד״ר. וול. דזיאדאש צווי הונ־דערט זלאטעס, פאר די פאליאקען פון געוו. טשעכישען שלעזיען.

פארפאל אין א יודישען טארטאק

אין טארטאק פון ה׳ ראזענבערג אין כענטשין (קעלצ. פאוויאט) איז צוליב׳ן נישט פארזיכטיגען אומגעהן מיט דער מאשין, אומגעקומען א עטליכע דריי־סיג יעהריגער קריסטליכער ארבייטער.

CEDIB
UNIVERSITÉ DE BEAUTÉ PARIS
RACJONALNA pudry kremy szminki płyny KOSMETYKA
Własne instytuty kosmetyczne w całej Polsce

בעקאנטמאכונג

איך מאך בעקאנט, אז איך האב מיר געעפענט א
פראצאווניע פון פרויען־שניידעריי
איך האב געארבייט פיעל יאהרען אין קיבוץ און דאדורך נעם איך אן צו זעהר ביליגע פרייזען.
קומט און איבערציוגט אייך!
ראדאם, אויף רווינסקא 3 וו. 10.

אבגערופען דעם פאפולערען צוג פון קעלץ קיין ראדאם.

לעצטענס האט זיך געהאט בעוויזען אין שטאט מעל־דונגען פון דער פ. פ. ס. דאס זי ארגאניזירט א פאפולערן צוג קיין ראדאם דעם 2־טן ה. מ. אויף אנ׳איינגעארדענטן דארט צוזאמענפליה. צוליב דער אבער קליינער צאהל געמאלדענע אנטיילנעהמער, בס״ה עטליכע צוואנציג, איז דער פאפולערער צוג אבגערופען געווארען.

פון די ראדאמער קינאס
פון קינא „אפאללא“

א פרעכטיגער פילם שפילט היינט אין קינא „אפאללא“. דער פילם הייסט „פאני וואלעווסקא“. עס ווערט דארט געוויזען דער גלאנץ־פעריאד פון נא־פאלעאן באנאפארטי, און זיין ירידה. ווען ער קומט קיין פוילען פערליבט ער זיך אין פרוי וואלעווסקא און עס שפילט זיך אב צווישעןביידע א שטאר־קער ראמאן, וואס ענדיגט זיך טראגיש.

אלס „פאני וואלעווסקא“ שפילט גרעטא גארבא און פאר נאפאלעאן שארלעס בויער.

פון קינא „אדריא“

היינטיגע וואך ווערט אין קינא טע־אטער „אדריא“ געוויזען דאס אינטע־רעסאנטע פוילישע בילד „רעכט צו גליק“.

דער פילם שילדערט א געשיכטע פון 2 פרויען, וועלכע ליעבען זיך אין איין מאן.

דער פילם האלט די גאנצע צייט דעם צושויער אין שפאנונג.

אין פילם נעמען אנטייל די בעסטע פוילישע סטארען ווי: סטעמפאווסקי, גארטשינסקא, בארטשעווסקא, סאוואן, פיכעלסקי און אנדערע. אר.

צו די לייכסטע מינוטען

קען מען צורעכנען די, וועלכע גיבען אונז די מעגליכקייטען צו פער־שפעטיגען דאס אויפשטעהן אינדערפריה. עס איז דאך אזוי אנגענעהם צו ליגען אינדערפריה פארן אויפשטעהן אין וואר־רימען בעט. אפילו די פערמאטערטע בעלעבאסטע קען געניסען אינדערפריה א פרייע צייט, בענוצענדיג ביים מאכן קאווע, די מישונג ענרילא, וועלכע גיעט נישט בלויז אויסגעצייכענטע און גע־זונטע קאווע, נאר ערמעגליכט אויך איהר שנעלע צוגרייטונג.

Nowoczesne żyrandole
otrzymasz tylko
w firmie
«ELEKTRO»
właściciel L. Bergajzen
Radom, ul. Żeromskiego 14

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

Kino ADRIA
Do niedzieli d. 9 paździer. włącznie.
„Prawo do szczęścia
przeróbka powieści Dołęgi Mostowicza
«OSTATNIA BRYGADA»
grają: Stępowski, Barszczewska, Gorczyńska, Sawan, Sielański
UWAGA!
Wkrótce film, ilustrujący zajęcie Śląska Zaolzańskiego przez Wojsko Polskie
Od PONIEDZIAŁKU dnia 10 października rb.
Najczarowniejszy romans wszystkich czasów
„Przygody Robin Hooda“
W rol gł. Errol Flynn i Olivia de Havilland

Kino ADRIA
שבת 1 און 3 א זייגער
זונטאג 12 און 2 „
מאנטאג און דינסטאג 1 און 3 „
פריהמארגען־פילמען
znanego filmu
„Kurier Carski“

אכטונג קעלץ! אין אלע רעדאקציע און אדמיניסטראציע־ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטארבייטער ה. ביינוואל
שריפטליך קען מען זיך ווענדען: Red. „Radomer-Kielcer-Leben“ Kielce, ul. Warszawska 2.
אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען זלאט, אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק, אין אנדערע לענדער 30 סענט.
1-sza i ostatnia strona liczą 10 szpalt.
TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.
Redaktor CH. M. HERC tel. 15-18 טעל. Wydawnictwo „Radomer-Kielcer Leben“ Szwarlikowska 20